תנ״ך · ראשונים · רש״י · נביאים

רש"י על שופטים

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על שופטים

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-שופטים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 8
פסוק א 8
פסוק ב 8
פסוק ג 8
פסוק ד 8
פסוק ז 8
פסוק ח 8
פסוק יג 8
פסוק יד 8
פסוק טו 8
פסוק טז 9
פסוק יט 9
פסוק כא 9
פסוק כב 9
פסוק כג 9
פסוק כד 9
פסוק כה 9
פסוק כו 9
פסוק כז 10
פרק ב 10
פסוק א 10
פסוק ג 10
פסוק ו 10
פסוק ז 10
פסוק ט 10
פסוק טו 10
פסוק טז 10
פסוק יח 11
פסוק יט 11
פסוק כב 11
פרק ג 11
פסוק א 11
פסוק ב 11
פסוק ג 11
פסוק י 11
פסוק יג 11
פסוק טו 12
פסוק טז 12
פסוק יז 12
פסוק יח 12
פסוק יט 12
פסוק כ 12
פסוק כב 12
פסוק כג 13
פסוק כד 13
פסוק כה 13
פסוק כו 13
פסוק כז 13
פסוק כח 13
פסוק כט 13
פסוק לא 13
פרק ד 14
פסוק ב 14
פסוק ג 14
פסוק ד 14
פסוק ה 14
פסוק ו 14
פסוק י 14
פסוק יא 14
פסוק יג 14
פסוק יח 14
פסוק יט 15

פסוק כ 15
פסוק כא 15
פסוק כב 15
פרק ה 15
פסוק ב 15
פסוק ג 15
פסוק ד 15
פסוק ה 15
פסוק ו 16
פסוק ז 16
פסוק ח 16
פסוק ט 16
פסוק י 16
פסוק יא 16
פסוק יב 17
פסוק יג 17
פסוק יד 17
פסוק טו 17
פסוק טז 18
פסוק יז 18
פסוק יח 18
פסוק יט 18
פסוק כ 18
פסוק כא 18
פסוק כב 18
פסוק כג 19
פסוק כד 19
פסוק כה 19
פסוק כו 19
פסוק כח 19
פסוק כט 20
פסוק ל 20
פסוק לא 20
פרק ו 20
פסוק א 20
פסוק ב 20
פסוק ה 20
פסוק ח 21
פסוק יא 21
פסוק יב 21
פסוק יג 21
פסוק יד 21
פסוק טו 21
פסוק יז 21
פסוק יט 21
פסוק כב 21
פסוק כד 22
פסוק כה 22
פסוק כו 22
פסוק לא 22
פסוק לב 22
פסוק לד 22
פסוק לח 22
פרק ז 23
פסוק א 23
פסוק ב 23
פסוק ג 23
פסוק ה 23
פסוק ו 23
פסוק יב 23
פסוק יג 23
פסוק טו 23
פסוק טז 23
פסוק יז 23

פסוק יח 24
פסוק יט 24
פסוק כא 24
פסוק כד 24
פסוק כה 24
פרק ח 24
פסוק ב 24
פסוק ג 24
פסוק ד 24
פסוק ה 24
פסוק ו 25
פסוק ז 25
פסוק י 25
פסוק יא 25
פסוק יג 25
פסוק טז 25
פסוק יח 25
פסוק כ 25
פסוק כא 25
פסוק כו 25
פסוק כז 25
פסוק לג 25
פסוק לה 26
פרק ט 26
פסוק ד 26
פסוק ו 26
פסוק ח 26
פסוק ט 26
פסוק י 26
פסוק יא 26
פסוק יב 26
פסוק יג 26
פסוק יד 26
פסוק טו 26
פסוק כב 26
פסוק כג 27
פסוק כו 27
פסוק כז 27
פסוק כח 27
פסוק כט 27
פסוק לא 27
פסוק לד 27
פסוק לז 27
פסוק מב 27
פסוק מד 27
פסוק מו 28
פסוק מח 28
פסוק נג 28
פסוק נד 28
פרק י 28
פסוק א 28
פסוק ד 28
פסוק ו 28
פסוק ח 28
פסוק יא 28
פסוק יב 28
פסוק טז 29
פסוק יז 29
פרק יא 29
פסוק ד 29
פסוק יא 29
פסוק טז 29
פסוק יז 29
פסוק יח 29

פסוק כב 29
פסוק כו 30
פסוק כט 30
פסוק לג 30
פסוק לה 30
פסוק לז 30
פסוק לח 30
פסוק לט 31
פסוק מ 31
פרק יב 31
פסוק א 31
פסוק ד 31
פסוק ה 31
פסוק ו 31
פסוק ח 31
פרק יג 31
פסוק ד 31
פסוק ה 31
פסוק ז 32
פסוק ח 32
פסוק יא 32
פסוק יב 32
פסוק טו 32
פסוק יז 32
פסוק יח 32
פסוק כג 32
פסוק כה 32
פרק יד 32
פסוק ד 32
פסוק ז 32
פסוק ח 32
פסוק ט 33
פסוק י 33
פסוק יא 33
פסוק טו 33
פסוק יז 33
פסוק יח 33
פסוק יט 33
פסוק כ 33
פרק טו 33
פסוק ג 33
פסוק ד 33
פסוק ו 34
פסוק ז 34
פסוק ח 34
פסוק ט 34
פסוק י 34
פסוק יג 34
פסוק יד 34
פסוק טו 34
פסוק טז 34
פסוק יט 34
פרק טז 35
פסוק ב 35
פסוק ג 35
פסוק ז 35
פסוק ט 35
פסוק יא 35
פסוק יג 35
פסוק טז 35
פסוק יח 35
פסוק יט 35
פסוק כא 35
פסוק כה 35

פסוק כו 35
פסוק כח 36
פסוק כט 36
פרק יז 36
פסוק א 36
פסוק ב 36
פסוק ג 36
פסוק ה 36
פסוק ז 37
פסוק ח 37
פסוק ט 37
פסוק י 37
פרק יח 37
פסוק א 37
פסוק ג 37
פסוק ה 37
פסוק ו 38
פסוק ז 38
פסוק ח 38
פסוק ט 38
פסוק כא 38
פסוק כג 38
פסוק כד 38
פסוק כה 38
פסוק כז 38
פסוק ל 39
פרק יט 39
פסוק ב 39
פסוק ו 39
פסוק ט 39
פסוק יב 39
פסוק יג 39
פסוק יח 39
פסוק כא 39
פסוק כב 39
פסוק כח 39
פרק כ 39
פסוק ב 39
פסוק ה 40
פסוק י 40
פסוק יא 40
פסוק יב 40
פסוק טז 40
פסוק יח 40
פסוק כא 40
פסוק לג 40
פסוק לו 40
פסוק לז 40
פסוק לח 41
פסוק לט 41
פסוק מב 41
פסוק מג 41
פסוק מד 41
פסוק מה 41
פסוק מח 41
פרק כא 42
פסוק ג 42
פסוק ו 42
פסוק יב 42
פסוק יד 42
פסוק יז 42
פסוק יט 42
פסוק כב 42

פרק א

פסוק א
מִי יַעֲלֶה לָּנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי. עַל מְקוֹמוֹת שֶׁהִפַּלְנוּ בְּגוֹרָל וַעֲדַיִן לֹא נִכְבְּשׁוּ:

פסוק ב
יְהוּדָה יַעֲלֶה. שֵׁבֶט יְהוּדָה יַעֲלֶה תְּחִלָּה לִכְבֹּשׁ אֶת גּוֹרָלוֹ:

פסוק ג
לְשִׁמְעוֹן אָחִיו. לְשֵׁבֶט שִׁמְעוֹן:
עֲלֵה אִתִּי. וְעָזְרֵנִי לִכְבּוֹשׁ אֶת מַה שֶּׁנָּפַל בְּגוֹרָלִי וְיֵשׁ פּוֹתְרִין: יְהוּדָה יַעֲלֶה, הוּא עָתְנִיאֵל, הוּא יַעְבֵּץ, שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה (טז א): מַה שְּׁמוֹ, יְהוּדָה אָחִי שִׁמְעוֹן שְׁמוֹ, וּלְשִׁמְעוֹן אָחִיו אָמַר שֶׁיֵּלֵךְ אִתּוֹ:

פסוק ד
בְּבֶזֶק. שֵׁם מָקוֹם:

פסוק ז
שִׁבְעִים מְלָכִים וְגוֹ'. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד מַה גְּדוּלָּתָן וְעָשְׁרָן שֶׁל מַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁהֲרֵי אֲדֹנִי בֶזֶק לֹא הָיָה כְּדַאי לִמְנוֹת (יהושע יב) עִם מַלְכֵי כְּנַעַן בְּשֵׁם 'מֶלֶךְ', וְכָתוּב בּוֹ כֵּן:
וַיְבִיאֻהוּ יְרוּשָׁלַם. שָׁהָלְכוּ מִשָּׁם לְהִלָּחֵם עַל יְרוּשָׁלַיִם:

פסוק ח
שִׁלְּחוּ בָאֵשׁ. שִׁלְּחוּ אֵשׁ בְּכֻלָּהּ:

פסוק יג
אָחִי כָלֵב. מֵאִמּוֹ:

פסוק יד
וַתְּסִיתֵהוּ. (תרגום:) וְאַמְלָכְתֵּיהּ, לְשׁוֹן נִמְלָךְ, שֶׁמְּיַעֶצִין הָאָדָם וּמַשִּׂיאִין לִבּוֹ לְדָבָר אַחֵר, נִרְאֶה לִי:
וַתִּצְנַח. (תרגום:) וְאִתְרְכִינַת, לִיפּוֹל לְרַגְלֵי אָבִיהָ:

פסוק טו
אֶרֶץ הַנֶּגֶב. אָדָם שֶׁבֵּיתוֹ מְנֻגָּב מִכָּל טוּב, שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא תּוֹרָה:
גֻּלֹּת מָיִם. שְׁדֵה בֵּית הַבַּעַל, (תרגום:) אֲתַר בֵּית שְׁקָיָא דְמַיָּא:

פסוק טז

מֵעִיר הַתְּמָרִים. הִיא יְרִיחוֹ, שְׁנִּתַּן לָהֶם דּוּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ לְאָכְלָהּ עַד שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמִי שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַבְּחִירָה בְּחֶלְקוֹ יִטְּלֶנָּה, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל חֵלֶק בְּבֵית הַבְּחִירָה, וּנְתָנוּהָ לִבְנֵי יִתְרוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהַתַּלְמִידִים שֶׁבָּהֶם הִנִּיחוּהָ וְהָלְכוּ אֵצֶל עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז הוּא יַעְבֵּץ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עָרָד לִלְמוֹד תּוֹרָה:

וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם. עִם הַתַּלְמִידִים הַיּוֹשְׁבִים לְפָנָיו הוּא בִּקֵּשׁ מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיְּזַמִּין לוֹ תַּלְמִידִים הֲגוּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א ד:י) וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהִים וְגוֹ', וְזִמֵּן לוֹ הַחֲסִידִים הַלָּלוּ:

פסוק יט

כִּי לֹא לְהוֹרִישׁ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בָּתַר כֵּן דְּחָבוּ, לָא יְכִילוּ לְתָרְכָא יָת יָתְבֵי מֵישְׁרָא:

פסוק כא

וְאֶת הַיְבוּסִי יֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם. מָחוֹז הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁשְּׁמוֹ יְבוּסִי (פרקי דרבי אליעזר לו), וּמִבְּנֵי אֲבִימֶלֶךְ הָיוּ, וְלֹא הוֹרִישָׁם מִפְּנֵי הַשְּׁבוּעָה (בראשית כא:כג-כד) עַד שֶׁבָּא דָּוִד (שמואל ב ה:ו-ז), לְפִי שֶׁעֲדַיִן הָיָה נָכְרִי קַיָּם, וְהוּא נִשְׁבַּע לוֹ וּלְנִינוֹ וּלְנֶכְדּוֹ:

פסוק כב

בֵּית אֵל. שְׁנִּפַּל בְּגוֹרָלָם (יהושע טז:א), וְאַף עַל פִּי שֶׁפָּסַל מִיכָה עִמָּהֶם, שֶׁהֲרֵי מִיכָה מִשֵּׁבֶט אֶפְרַיִם (שופטים יז:א), נֶאֱמַר כָּאן יְהֹוָה עִמָּם', הוּא שֶׁאָמַר דָּנִיֵּאל (דניאל ט:ז): לְךָ ה' הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים:

פסוק כג

וַיָּתִירוּ. עַל יְדֵי אֲחֵרִים, (תרגום:) וּשְׁלָחוּ מְאַלְּיִן, וְיָתוּרוּ אֶת אֶרֶץ (במדבר יג:ב) נֶאֱמַר בַּמְרַגְּלִים עַצְמָן, וְאֵלּוּ שֶׁשְּׁלָחוּ מְרַגְּלִים נֶאֱמַר בָּהֶם וַיָּתִירוּ:

פסוק כד

אֶת מְבוֹא הָעִיר. שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים לָהּ דֶּרֶךְ הַמְּעָרָה, וְלוּז אֶחָד עוֹמֵד עַל פִּי הַמְּעָרָה וְנִכְנָסִים דֶּרֶךְ הַלּוּז לַמְּעָרָה:

פסוק כה

וַיַּרְאֵם. בְּאֶצְבָּעוֹ:

פסוק כו

לוּז. שֶׁגָּדְלוּ בּוֹ אֱגוֹזִים דַּקִּים, קולדר"א בְּלַעַ"ז:

הוּא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם. לֹא בִּלְבְּלָה סַנְחֵרִיב, וְלֹא הֶחֱרִיבָהּ נְבוּכַדְנֶצַּר:

פסוק כז

וְלֹא הוֹרִישׁ מְנַשֶּׁה. סִפֵּר הַכָּתוּב בִּגְנוּתוֹ, שֶׁהִתְחִילוּ לִמְעוֹל בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁצִּוָּה אוֹתָם (במדבר לג:נב): וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגוֹ':

פרק ב

פסוק א

וַיַּעַל מַלְאַךְ ה'. שְׁנִינוּ בְּ'סֵדֶר עוֹלָם' (פרק יט): זֶה הָיָה פִּנְחָס:

אֶל הַבֹּכִים. שֵׁם הַמָּקוֹם:

אַעֲלֶה אֶתְכֶם. כָּךְ הָיָה דַּעְתִּי מִתְּחִלָּה לְהַעֲלוֹתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וְכֵן עָשִׂיתִי עַל מְנָת לְהוֹרִישׁ אֶת אוֹיְבַי:

פסוק ג

וְגַם אָמַרְתִּי. עַתָּה אָמַרְתִּי בְּאַפִּי:

לְצִדִּים. לִמְצַדְּדִים בְּצִדְּכֶם בִּגְדוּדִים וְגַיָּסוֹת לִשְׁלֹל וְלָבוֹז:

פסוק ו

וַיְשַׁלַּח יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ'. זֶה הַמַּעֲשֶׂה הָיָה מֻקְדָּם, אֶלָּא לְפִי שֶׁבָּא לוֹמַר (פסוק יא): וַיַּעֲשׂוּ הָרַע, הִתְחִיל לוֹמַר כֵּן: יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁמֵּת, וְקִבְּלוּ לְפָנָיו לַעֲבֹד ה', שְׁלָחָם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ, וְהֵם עָבְדוּ אֶת ה' כָּל יָמָיו וְכָל יְמֵי הַזְּקֵנִים, וְאַחַר כָּךְ: וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָרַע:

פסוק ז

אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ יָמִים וְגוֹ'. יָמִים הֶאֱרִיכוּ, שָׁנִים לֹא הֶאֱרִיכוּ, לְפִי שֶׁנִּתְעַצְּלוּ בְּהֶסְפֵּדוֹ, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ט): הַר גָּעַשׁ, שֶׁרָעַשׁ עֲלֵיהֶם הָהָר לְהָרָגָן:

פסוק ט

בִּתְמְנַת חֶרֶס. עַל שֵׁם שֶׁהֶעֱמִידוּ תְּמוּנַת חֶרֶס עַל קִבְרוֹ, כְּלוֹמַר חֶבֶל עַל אָדָם שֶׁהֶעֱמִיד הַחַמָּה וּמוֹטֶל בְּקֶבֶר:

פסוק טו

בְּכָל אֲשֶׁר יָצְאוּ יַד ה' הָיְתָה בָּם לְרָעָה. עַל אֲבִימֶלֶךְ וּמַחְלוֹן וְכִלְיוֹן נֶאֱמַר בְּ'סֵדֶר עוֹלָם' (פרק יב):

פסוק טז

וַיָּקֶם ה' שֹׁפְטִים. תָּמִיד מִדּוֹר אֶל דּוֹר, כְּמוֹ שֶׁהוּא מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ בַּסֵּפֶר הַזֶּה, שׁוֹפֵט אַחַר שׁוֹפֵט:

פסוק יח
וְכִי הֵקִים. לְשׁוֹן הֹוֶה, וְכַאֲשֶׁר הָיָה מֵקִים לָהֶם שׁוֹפְטִים, וְהָיָה ה' עִם הַשּׁוֹפֵט וְגוֹ':
כִּי יִנָּחֵם. שֶׁהָיָה מִתְנַחֵם לָהֶם עַל הָרָעָה, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:
מִנַּאֲקָתָם. מִפְּנֵי נַאֲקָתָם, הָעוֹלָה לְפָנָיו מִפְּנֵי אוֹיְבֵיהֶם:

פסוק יט
לֹא הִפִּילוּ. לֹא הִנִּיחוּ דָּבָר לִהְיוֹת נוֹכְחִים עַל כָּל הַבָּא עֲלֵיהֶם:

פסוק כב
הֲשֹׁמְרִים הֵם. ה"א חֲטַף פַּתַח הוּא נָקוּד, לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁאֵלָה וְנִסָּיוֹן:

פרק ג

פסוק א
לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל. אֶת דּוֹר הָאַחֲר אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אֶת נִסֵּי מִלְחֲמוֹת כְּנַעַן וְלֹא רָאוּ אֶת הַמַּעֲשֶׂה הַגָּדוֹל, וְהִמְרוּ וּמָעֲלוּ בַּמָּקוֹם:

פסוק ב
רַק לְמַעַן דַּעַת. רַק לְדָבָר הַזֶּה לְבַדּוֹ הִנִּיחָם, לְמַעַן דַּעַת וּלְהִתְבּוֹנֵן דּוֹרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מַה הַחֵטְא גּוֹרֵם, כִּי עַתָּה הֵם זְקוּקִים לְלַמְּדָם מִלְחָמָה:
רַק אֲשֶׁר לְפָנִים. שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לְשָׁרֵת אֶת ה':
לֹא יְדָעוּם. לְמִלְחָמוֹת הַלָּלוּ וְטַכְסִיסֵיהֶם, וְלֹא נִצְרְכוּ לָהֶם:

פסוק ג
חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים. הֵם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ לְנַסּוֹת:

פסוק י
וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ ה'. דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (מדרש תנחומא שמות כ) נִסְתַּכֵּל בָּהֶם, שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּמִצְרַיִם (שמות ג:ז) רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי, מַה הֵן שְׁתֵּי רְאִיּוֹת הַלָּלוּ, אָמַר לוֹ: רוֹאֶה אֲנִי שֶׁעֲתִידִין לִטְעוֹת בָּעֶגֶל, וְאַף עַל פִּי כֵן 'רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי'. זוֹ דָּרַשׁ עָתְנִיאֵל, אָמַר: בֵּין זַכִּים בֵּין חַיָּבִים, עָלָיו לְהוֹשִׁיעָם:

פסוק יג
אֶת עִיר הַתְּמָרִים. יְרִיחוֹ:

פסוק טו

אֵטַר יַד יְמִינוֹ. תִּרְגֵּם יְהוֹנָתָן: גְּבַר גְּמִיד יַד יְמִינֵיהּ, וְכָל גְּמִיד לְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא, דָּבָר כָּוּוּץ מֻחֲמַת חֹלִי, ריטרי"ט בְּלַעַ"ז; לֹא הָיָה שׁוֹלֵט בְּיַד יְמִינוֹ. וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי: אִטֵּר, אָטוּם, כְּמוֹ (תהלים סט:טז) וְאַל תֶּאְטַר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ, אָטוּם בְּיַד יְמִינוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה שׁוֹלֵט בָּהּ:

פסוק טז

גֹּמֶד אָרְכָּהּ. אַמָּה גְּדוּמָה, וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז: דוימ"ן לאנ"ג, וּבִלְשׁוֹן לַעַז: גשקור"ט:

עַל יֶרֶךְ יְמִינוֹ. לְפִי שֶׁבְּשְׂמֹאלוֹ שׁוֹלֵט, יֹאחֲזֶנָּה בְּשְׂמֹאלוֹ:

פסוק יז

אִישׁ בָּרִיא. (תרגום:) פְּטִים:

פסוק יח

וַיְשַׁלַּח אֶת הָעָם. חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְלִוָּה אֶת חֲבוּרַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאוּ עִמּוֹ לְשֵׂאת אֶת הַמִּנְחָה, וְלִוָּה אוֹתָם עַד הַגִּלְגָּל:

פסוק יט

וְהוּא שָׁב. יְחִידִי:

מִן הַפְּסִילִים. מָקוֹם שֶׁפּוֹסְלִים שָׁם אֲבָנִים מִן הָהָר, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מִן מַחְצַבַיָּא, וּבָא אֶל עֶגְלוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ:

וַיֹּאמֶר הָס. אָמַר עֶגְלוֹן: שִׁתְקוּ אֶת הַכֹּל מֵעָלַי, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם הָס: סְלִיק, הוֹצִיא כָּל אִישׁ, וְאַף עַל פִּי כֵן 'הָס', לְשׁוֹן שְׁתוֹק:

פסוק כ

בַּעֲלִיַּת הַמְקֵרָה. (תרגום:) בַּעֲלִיַּת בֵּית קַיְטָא, שֶׁהָיְתָה לְאָוִיר וְצוֹנֶנֶת:

דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ. וְצָרִיךְ אַתָּה לַעֲמוֹד:

וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא. לְכָךְ זָכָה וְיָצְאָה מִמֶּנּוּ רוּת:

פסוק כב

הַנֶּצָב. הוּא הַבַּרְזֶל שֶׁהַשָּׁנוּן תָּחוּב לְתוֹכוֹ, שֶׁקּוֹרִין הול"ט בְּלַעַ"ז, הוּא הַמַּעֲמִיד הַחֶרֶב עַל פִּי תַּעְרָהּ:

הַלַּהַב. הוּא הַשָּׁנוּן שֶׁקּוֹרִין ברונ"ט בְּלַעַ"ז, וּבְלַעַ"ז למ"א:

וַיִּסְגֹּר הַחֵלֶב. שֶׁמָּנוֹ, שֶׁהָיָה שָׁמֵן מְאֹד, וְכִסָּה אֶת כָּל אֹרֶךְ הַחֶרֶב:

וַיֵּצֵא הַפַּרְשְׁדֹנָה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וּנְפַק אוּכְלֵיהּ שְׁפִיף, עֲשָׂאן כִּשְׁתֵּי תֵבוֹת וְשִׁי"ן מְשַׁמֶּשֶׁת לִשְׁתֵּיהֶן, וְיֵצֵא הַפֶּרֶשׁ, שְׁדוֹנָה, בִּשְׁפִיכָה. שָׁפַךְ, 'שְׁדָא' כְּתַרְגּוּמוֹ:

פסוק כג
וַיֵּצֵא אֲהוּד הַמִּסְדְּרוֹנָה. מִן הָעֲלִיָּה אֶל הַמִּסְדְּרוֹנָה, תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: לְאַכְסַדְרָא:
וְנָעַל. בְּמַפְתֵּחַ:

פסוק כד
וְהוּא יָצָא. אֲהוּד יָצָא, וְעַבְדָיו שֶׁל עֶגְלוֹן בָּאוּ:
מֵסִיךְ רַגְלָיו. (תרגום:) עָבִיד צוֹרְכֵיהּ, הֵם נְקֵבִים הַגְּדוֹלִים:

פסוק כה
עַד בּוֹשׁ. עַד עִכּוּב, כְּלוֹמַר זְמַן אָרוֹךְ:

פסוק כו
נִמְלַט. בָּרַח, אישקימוציי"ר בְּלַעַ"ז:
עַד הִתְמַהְמְהָם. כְּמוֹ (שיר השירים א:יב) עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ, (שם ב:ז) אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ, בְּעוֹד שֶׁשְּׁנֵינוּ חֲפֵצִים בָּהּ:
הַשְּׁעִירָתָה. יַעַר דַּק וְעָב, שֶׁקּוֹרִין ברוצי"ש בְּלַעַ"ז, וְטוֹב הוּא לְהַחֲבֵא וְהָרְבֵּה יֵשׁ בְּסֶדֶר זְרָעִים שֶׁעַנְפֵי אִילָנוֹת דַּקִּים קְרוּיִין שֵׂעָר (כלאים ד:ט) הוֹפֵךְ אֶת הַשֵּׂעָר, (פאה ב:ג) וְאִם הָיָה הַשֵּׂעָר כּוֹתֵשׁ:

פסוק כז
וַיְהִי בְּבוֹאוֹ. שֶׁעָבַר אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָא לִמְקוֹמוֹ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן:
בְּהַר אֶפְרָיִם. שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי, וְאֶרֶץ מוֹאָב הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִזְרָחוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁשָּׁלְטוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, יָרְשׁוּ אֶת יְרִיחוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה (פסוק יג) וְנָתְנוּ אֶת סַרְנֵיהֶם וּשְׁלִיטֵיהֶם עַל יִשְׂרָאֵל:

פסוק כח
רִדְפוּ. לְהָרֹג אֶת כָּל מוֹאָב שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁלָּנוּ:
וַיִּלְכְּדוּ אֶת מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן. שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ מוֹאָב לָנוּס וְלָשׁוּב אֶל אַרְצָם:

פסוק כט
כָּל שָׁמֵן. (תרגום:) כָּל גִּבֹּר אֵימְתָן:

פסוק לא
מַלְמַד. הוּא דָּרְבָן, מַרְדֵּעַ, אגויילו"ן בְּלַעַ"ז:

פרק ד

פסוק ב
בַּחַרֹשֶׁת הַגּוֹיִם. שֵׁם עִיר, עַל שֵׁם שֶׁהָיְתָה חֲזָקָה וְשׁוֹלֶטֶת:

פסוק ג
לָחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה. דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (צו ב): בְּגִדּוּפִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלאכי ג:יג): חָזְקוּ עָלַי דִּבְרֵיכֶם:

פסוק ד
אֵשֶׁת לַפִּידוֹת. שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה פְּתִילוֹת לַמִּקְדָּשׁ:

פסוק ה
תַּחַת תֹּמֶר. תְּמָרִים הָיוּ לָהּ בִּירִיחוֹ:
בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם. לְפִי תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל יוֹנָתָן יֵשׁ לִלְמֹד שֶׁאֵין מִקְרָא זֶה כְּמַשְׁמָעוֹ, וְאֵין אֵלּוּ סִימָנֵי מָקוֹם יְשִׁיבָתָהּ, אֶלָּא לָמַדְנוּ שֶׁאִשָּׁה עֲשִׁירָה הָיְתָה וּמִן הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ הָיְתָה פַּרְנָסָתָהּ, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּעִירָהּ, עֲטָרוֹת שְׁמָהּ:
תַּחַת תֹּמֶר. תְּמָרִים הָיוּ לָהּ בִּירִיחוֹ, וּכְרָמִים בָּרָמָה, וְזֵיתִים בְּבִקְעַת בֵּית אֵל, שֶׁהוּא מָקוֹם שָׁמֵן, וְעָפָר חִוָּר בְּהַר אֶפְרַיִם, (תרגום:) 'בְּטוּר מַלְכָּא', אוֹמֵר אֲנִי שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתָהּ לְיוֹצְרֵי חֶרֶשׂ. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין: 'עָפָר חִוָּר', שְׂדֵה זֶרַע, כְּמוֹ (משנה שביעית ב:א): שְׂדֵה הַלָּבָן:

פסוק ו
הֲלֹא צִוָּה. בְּיַד מֹשֶׁה (דברים כ:יז): כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּמְכִילְתָא (בא יב):

פסוק י
וַיַּעַל בְּרַגְלָיו. עִמּוֹ:

פסוק יא
אֵלוֹן בְּצַעֲנַנִּים. (תרגום:) מֵישַׁר אַגְנַיָּא, מָקוֹם מֵישַׁר שֶׁל בְּצָעִים, מרישי"ק בְּלַעַ"ז וְהוּא אַגְנַיָּא גֵּבִים, כְּמִין גּוּמּוֹת שֶׁהַמַּיִם נִקָּבְצִים שָׁם, 'אַגְנֵי דְּאַרְעָא מִקְרוֹן' (קידושין סא א):

פסוק יג
מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל נַחַל קִישׁוֹן. הִזְעִיקָם שֶׁיֵּלְכוּ אֶל נַחַל קִישׁוֹן מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב שָׁם:

פסוק יח
בַּשְּׁמִיכָה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בְּגוֹנְכָא, וּפֵרֵשׁ רַב הַאי (שבת נא א): גּוֹנְכָא - גְּלוּפְקָרִין, קוט"א בְּלַעַ"ז:

פסוק יט
נֹאד חֶלְבָ. שֶׁהֶחְלִיב מַכְבִּיד אֶת הַגּוּף לִהְיוֹת נִרְדָּם:

פסוק כ
עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל. זָרְזִי עַצְמֵךְ כְּזָכָר. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: 'עֲמֹד', כְּמוֹ לַעֲמֹד:

פסוק כא
יְתַד הָאֹהֶל. קבילי"ל בְּלַעַ"ז, שֶׁתּוֹקְעִין בָּאָרֶץ עִם שִׁפּוּלֵי הָאֹהֶל לְפוֹשְׁטוֹ:
הַמַּקֶּבֶת. (תרגום:) אַרְזַפְתָּא, מרטי"ל בְּלַעַ"ז:
בַּלְאָט. (תרגום:) בְּרָז, חֶרֶשׁ:
וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ. (תרגום:) וּנְעָצַת בְּאַרְעָא:

פסוק כב
בְּרַקָּתוֹ. (תרגום:) בְּצִידְעֵיהּ, נילי"ה טימפי"ה בְּלַעַ"ז, וּתְחָבָהּ בְּרַקָּתוֹ וּבָאָרֶץ:

פרק ה

פסוק ב
בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם. כְּשֶׁבָּאוּ פְּרָצוֹת עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּרְצוּ בָּהֶם אוֹיְבֵיהֶם עַל עֶזְבָם אֶת ה', וְהִתְנַדֵּב הָעָם לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, מֵעַתָּה בָּרְכוּ אֶת ה' עַל הַתְּשׁוּעוֹת שֶׁעָשָׂה:

פסוק ג
אֲנֹכִי אֲנֹכִי. כְּפוּל, שְׁמַעְתִּי מִדְרַשׁ אַגָּדָה (ילקוט שמעוני ב מז) לֹא קִפֵּחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכַר תְּבוּר וְכַרְמֶל, שֶׁבָּאוּ לְמַתַּן תּוֹרָה לָתֵת עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה וְחָזְרוּ בְּבִשֶּׁת הַפָּנִים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, סוֹף שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לָכֶם כִּפְלַיִם, נֶאֱמַר בְּסִינַי (שמות כ:ב) אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּתָבוֹר יֵאָמַר: אָנֹכִי אָנֹכִי. נֶאֱמַר בְּסִינַי (שם) אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכַרְמֶל יֵאָמַר, כָּפוּל (מלכים א יח:לט) ה' הוּא הָאֱלֹהִים, ה' הוּא הָאֱלֹהִים, בִּימֵי אֵלִיָּהוּ:

פסוק ד
ה' בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר. זֶה מַתַּן תּוֹרָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג:ב) וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ, וּמַה עִנְיָנוֹ לְכָאן, כְּךָ אָמְרָה דְּבוֹרָה: קָשָׁה הִיא הַתּוֹרָה לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּה וְטוֹבָה הִיא לְדָבֵק בָּהּ, שֶׁהֲרֵי בְּמוֹרָא וּבְגְבוּרָה נִתְּנָה, וּלְכָךְ נִמְסְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם עַל פְּרִישָׁתָם הֵימֶנָּה וּכְשֶׁהִתְנַדְּבוּ לַעֲסוֹק בָּהּ נוֹשְׁעוּ, כָּל זֶה יֵשׁ לִלְמֹד מִתַּרְגּוּמוֹ שֶׁל יוֹנָתָן:
נָטְפוּ. הֵזִילוּ טַל תְּחִיָּה:

פסוק ה
הָרִים נָזְלוּ. כְּמַיִם נוֹזְלִים נָמוֹגוּ:

זֶה סִינַי. כְּבָר מְפֹרָשׁ (שמות יט:כ) מַה נִּרְאָה בּוֹ: עָשָׁן כֻּלּוֹ, וְקוֹל, וְלַפִּידִים וְאֵשׁ:
מִפְּנֵי ה'. וְהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר יְזֶה סִינַי, מַה אֵרַע בּוֹ, מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה':

פסוק ו

בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן עֲנָת בִּימֵי יָעֵל. מְלַמֵּד שֶׁאַף יָעֵל שָׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ:
חָדְלוּ אֳרָחוֹת. הָיוּ יְרֵאִים יִשְׂרָאֵל לָצֵאת לְדַרְכָּם מִפְּנֵי הָאוֹיְבִים וְהָיוּ הוֹלְכִים דֶּרֶךְ עֲקַלְקַלּוֹן בְּהֶחָבֵא:

פסוק ז

חָדְלוּ פָרָזוֹן. עָרֵי הַפְּרָזִי שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה חָדְלוּ מִהְיוֹת יוֹשְׁבִים בָּהֶם מִפְּנֵי אוֹיְבֵיהֶם, וְנֶאֶסְפוּ אֶל עָרֵי הַמִּבְצָר:
עַד שַׁקַּמְתִּי. כְּמוֹ שֶׁקַּמְתִּי, וְכֵן (שופטים ו:יז) שָׁאַתָּה מְדַבֵּר עִמִּי:

פסוק ח

יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים. כְּשֶׁבָּחַר לוֹ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים, אָז הֶחֱזִקוּ לְמִלְחָמָה בְּשַׁעֲרֵיהֶם, רְאוּ עַתָּה בְּהִתְנַדְּבָם, אִם יֵרָאֶה בְּיִשְׂרָאֵל מָגֵן וְרֹמַח, שֶׁצָּרִיךְ לְהִלָּחֵם בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף רְאשֵׁי גְיָסוֹת שֶׁהֵבִיא הַגּוֹי עֲלֵיהֶם, וְכֻלָּם הֲמָמָם הַמָּקוֹם בְּמִלְחֶמֶת הַכּוֹכָבִים (פסוק כא) וְנַחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם:
שְׁעָרִים. כְּמוֹ (דברים יז:ב) כִּי יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ, עֲיָירוֹת:

פסוק ט

לִבִּי. אֲנִי דְּבוֹרָה לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל, לֶאֱהֹב אֶת חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְנַדְּבוּ בָּעָם, לֵאמֹר: בָּרְכוּ אֶת ה' וְשׁוּבוּ אֵלָיו:

פסוק י

רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת. הַסּוֹחֲרִים וְהַשָּׂרִים שֶׁיִּרְכְּבוּ מַעֲתָּה עַל אֲתוֹנוֹת לְבָנוֹת הַחֲשׁוּבוֹת, מִבִּלְי יִרְאָה וְדַאֲגַת אוֹיְבֵיהֶם, וְאוֹתָן שֶׁיּוֹשְׁבִין עַל מִדִּין, לְשׂוֹן דַּיָּנִים, שֶׁהָיוּ יְרֵאִים לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט בְּפַרְהֶסְיָא, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: דַּהֲווֹ מִתְחַבְּרִין לְמֵיתַב עַל דִּינָא, וְאוֹתָן שֶׁהוֹלְכִין רַגְלִי עַל דֶּרֶךְ, שִׂיחוּ וְסַפְּרוּ אֶת הַתְּשׁוּעָה הַזֹּאת, אֲשֶׁר מִקּוֹל הַמְחַצְּצִים אֶתְכֶם, אוֹרְבִים, לִסְטִים וּמוֹכְסִין, הַיּוֹשְׁבִין גְּדוּדִים בְּמַעֲרָכוֹת לֶאֱרֹב בְּעָבְרֵי הַמַּיִם, שָׁם יִתְּנוּ עַתָּה רוֹכְבֵי הָאֲתוֹנוֹת וְהוֹלְכֵי עַל דֶּרֶךְ אֶת צְדָקוֹת ה', וּמַה הֵן הַצְּדָקוֹת (פסוק יא) צְדָקוֹת פְּרִזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁקִיט אֶת יִשְׂרָאֵל, לִשְׁכּוֹן פְּרָזוֹן וְלָצֵאת מְפֻזָּרִים בִּיחִידִי, שֶׁלֹּא בַּאֲסִיפַת עָם:

פסוק יא

מְחַצְּצִים. פֹּתֵר מְנַחֵם: עוֹרְכֵי מִלְחָמָה וְסוֹדְרֵי קְרָב, וְחִבְּרוֹ עִם (משלי ל:כז) מֶלֶךְ אֵין לָאַרְבֶּה וַיֵּצֵא חֹצֵץ כֻּלּוֹ, לְשׂוֹן גְּדוּדִים. דָּבָר אַחֵר:

מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים. כְּשֶׁהָיִיתֶם הוֹלְכִים בֵּין מַשְׁאֲבִים לִשְׁאֹב מַיִם, הָיִיתֶם יְרֵאִים מִקּוֹל אֲבָנִים, חַלּוּקֵי הַנַּחַל, קיזל"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם נִשְׁמָע קוֹלָם, וְהָיִיתֶם יְרֵאִים שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ בָּכֶם אוֹיְבֵיכֶם, מֵעַכְשָׁיו אֵין לָחוּשׁ עַל זֹאת, וּמְשׁוּם הָכִי מִצְוָה עֲלֵיכֶם לִיתֵּן הוֹדָיָה לִשְׁמוֹ:

מְחַצְּצִים. לְשׁוֹן אֲבָנֵי חִלּוּקֵי הַנַּחַל, כְּמוֹ (איכה ג:טז): "וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ":

אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים. חָזְרוּ לְעָרֵי מוֹשְׁבוֹתָם שֶׁבָּרְחוּ מֵהֶם לֵיאָסֵף אֶל עָרֵי הַמִּבְצָר:

פסוק יב

עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה. לְשׁוֹן שֶׁבַח כְּפִשׁוּטוֹ, הִתְגַּבְּרִי בְּשִׁירָתֵךְ וְרִבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (פסחים סו:) מִפְּנֵי שֶׁנִּתְהַלְּלָה וְאָמְרָה (פסוק ז) עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה, נִסְתַּלְּקָה הֵימֶנָּה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ:

פסוק יג

אָז יָרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים. יָרַד - יְרִדָּה, כְּמוֹ (ישעיהו מה:א) לְרַד לְפָנָיו גּוֹיִם, שְׂרִידֵי יִשְׂרָאֵל רָדוּ בְּאַדִּירֵי הַגּוֹיִם:

ה' יָרַד לִי בַּגִּבּוֹרִים. יְרִדָּה לִי אֶת גִּבּוֹרֵי הַגּוֹיִם:

פסוק יד

מִנִּי אֶפְרַיִם. מִן אֶפְרַיִם יָצָא שׁוֹרֶשׁ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, לְרִדּוּת בַּעֲמָלֵק לַחֲלֹשׁ אוֹתוֹ לְפִי חֶרֶב, וּמְחֻבָּר מִקְרָא זֶה לְעֶלְיוֹן, לְפָרֹשׁ: ה' יָרַד לִי בַּגִּבּוֹרִים, אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַקִּים לְרַד בַּעֲמָלֵק:

אַחֲרֶיךָ. יָקוּם מִשִּׁבֶט בִּנְיָמִין שְׁאוּל בֶּן קִישׁ שֶׁיִּגְרָמֶנּוּ וְיַעֲמֹד אוֹתוֹ כְּגֶחָלִים עוֹמְמוֹת וְיֵשׁ לְפָתְרוֹ: "בַּעֲמָמֶיךָ", בְּחַיִל שֶׁל מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי שֶׁבָּא שָׁאוּל עֲלֵיהֶם:

מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים. שָׂרִים גְּדוֹלִים שֶׁכָּבְשׁוּ אֶת הָאֱמוֹרִי, אֲשֶׁר כָּבְשׁוּ (דברים ג:ד) שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּוב שֶׁכָּבַשׁ יָאִיר:

פסוק טו

וְשָׂרֵי בִּיְשָׂשכָר. שָׂרִים שֶׁבִּיְשָׂשכָר, הֵם סַנְהֶדְרָאוֹת עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, (דברי הימים א יב:לג) יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, הֵם תָּמִיד עִם דְּבוֹרָה לְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט:

וְשָׂרֵי בִּיְשָׂשכָר. יו"ד זוֹ טִפָּלָה הִיא וְאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת כְּלוּם, וַהֲרֵי הִיא כְּיוּ"ד (תהלים ח:ח) בַּהֲמוֹת שָׂדָי, (ירמיהו כב:יד) וְקָרַע לוֹ חַלּוֹנָי:

וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק. וּשְׁאָר הָעָם שֶׁל יִשָּׂשכָר, כֵּן הֵם עִם בָּרָק לְכָל אֲשֶׁר יְצַוֶּה:

בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו. שְׁלָחָם בְּכָל שְׁלִיחוּתוֹ, וְלֶאֱסוֹף אֶת הָעָם וּלְכָל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה:

בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן. אֲבָל בְּחִלּוּקֵי לִבּוֹ שֶׁל רְאוּבֵן רַבּוּ חִקְקֵי לֵב. (תרגום:) נְכְלֵי לִיבָּא, עָרְמוּמִית, וּמָה הִיא עָרְמוּמִיתוֹ, יָשַׁב לוֹ בֵּין מִשְׁפְּתֵי הַמִּלְחָמָה לִשְׁמוֹעַ מִי נוֹצֵחַ וְיִהְיֶה עִמּוֹ:

פסוק טז

שְׁרִיקוֹת עֲדָרִים. לִשְׁמוֹעַ קוֹל עֶדְרֵי הַמִּלְחָמָה, לְמִי קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וּלְמִי קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה:

פסוק יז

בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכַן. וְלֹא בָא אֶל הַמִּלְחָמָה, וְכֵן דָּן הִכְנִיס מָמוֹנוֹ בִּסְפִינוֹת לַעֲמוֹד וְלִבְרוֹחַ:
וְעַל מִפְרָצָיו. לִשְׁמוֹר פִּרְצוֹת אַרְצוֹ:

פסוק יח

זְבֻלוּן עַם חֵרֵף וְגוֹ'. בִּזָּה נַפְשׁוֹ וְהִפְקִיר עַצְמוֹ לָמוּת בַּמִּלְחָמָה עִם בָּרָק, וְכֵן נַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה עַל הַר תָּבוֹר:

פסוק יט

בְּתַעְנַךְ עַל מֵי מְגִדּוֹ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בְּתַעֲנַךְ הֲווֹ שָׂרָן וּמָטָן עַל מֵי מְגִדּוֹ, רֹאשׁ הַמַּחֲנֶה בְּתַעֲנַךְ וּמַגִּיעַ עַד מֵי מְגִדּוֹ:
בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ. חִנָּם בָּאוּ לְעֶזְרַת סִיסְרָא, לֹא בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שָׂכָר:

פסוק כ

מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלַח בָּם צְבָאָיו שֶׁאֵינָם רוֹצִים שׁוּם שָׂכָר:
מְמְסִלּוֹתָם. רֹאשׁ הַכּוֹכָב בַּשָּׁמַיִם וְסוֹפוֹ בָּאָרֶץ, מִכָּאן אָמְרוּ (תנחומא בראשית ה) עָבְיוֹ שֶׁל רָקִיעַ כַּאֲוִיר שֶׁבֵּין שָׁמַיִם לְאָרֶץ, שֶׁהַכּוֹכָב תָּקוּעַ בָּרָקִיעַ כְּמִין נֶגֶר בְּדֶלֶת, מִדַּת אָרְכּוֹ כְּעָבְיוֹ שֶׁל רָקִיעַ, וּמִן הַמִּקְרָא שֶׁמַּעִיד 'מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחָמוּ', אִנּוּ שׁוֹמְעִין שֶׁעָבְיוֹ שֶׁל רָקִיעַ כְּגוֹבַהּ שָׁמַיִם מִן הָאָרֶץ:

פסוק כא

גָּרָפָם. טֵאטֵם מִן הָעוֹלָם, כְּמַגְרֵפָה זוֹ שֶׁגּוֹרֶפֶת אֶת הָאֵפֶר מִן הַכִּירָה:
נַחַל קְדוּמִים. שֶׁנַּעֲשָׂה עֶרֶב לַיָּם עַל זֶה מִימוֹת מִצְרַיִם, כִּדְאִיתָא בִּפְסָחִים (קיח:):
תִּדְרְכִי נַפְשִׁי. בָּרַגְלַיִם אֶת עֹז גִּבּוֹרֵי כְּנָעַן:

פסוק כב

הָלְמוּ עִקְּבֵי סוּס. נִשְׁתַּלְּפוּ טַלְפֵי סוּסֵיהֶם, שֶׁהָיָה חֹם הַכּוֹכָב מַרְתִּיחַ אֶת הַטִּיט וְהַצִּפּוֹרֶן נִשְׁמְטָה, כְּמוֹ שֶׁמּוֹלְגִין אֶת הָרַגְלַיִם בְּרוֹתְחִין וְהַטְּלָפִים נִשְׁמָטִים, מִתּוֹךְ שֶׁנִּשְׁתַּלְּפוּ נֶהֱלְמוּ הָרַגְלַיִם:
מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו. שֶׁהָיוּ מַרְקִידִים אֶת סוּסֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה, כְּמוֹ (נחום ג:ב) וְסוּס דּוֹהֵר, הוּא לְשׁוֹן הַרְקָדַת הַסּוּס:

פסוק כג

אוֹרוּ מֵרוֹז. אָמְרֵי לַהּ כּוֹכְבָא הֲוָה, וְאָמְרֵי לַהּ גַּבְרָא חֲשִׁיבָא הֲוָה (מועד קטן טז.), וְהָיָה סָמוּךְ לְמָקוֹם הַמִּלְחָמָה וְלֹא בָא:

אָמַר מַלְאַךְ ה'. אָמַר בָּרָק בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

יוֹשְׁבֶיהָ. הַיּוֹשְׁבִים בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ (שם) בְּאַרְבַּע מְאָה שִׁיפּוּרֵי שַׁמְתֵּיהּ בָּרָק לְמֵרוֹז:

לְעֶזְרַת ה'. כִּבְיָכוֹל, שֶׁמִּי שֶׁהוּא עוֹזֵר אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּעוֹזֵר אֶת הַשְּׁכִינָה:

פסוק כד

מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל. שָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (בראשית יח:ט) הִנֵּה בָאֹהֶל. רִבְקָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (בראשית כד:סז) וַיְבִיאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה. רָחֵל וְלֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן (בראשית לא:לג) וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וְגוֹ':

מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ. יָעֵל לָמָּה - הֵן יָלְדוּ וְגִדְּלוּ, וְאִם לֹא יָעֵל הֲרֵי הָרָשָׁע הַזֶּה בָּא וּמְאַבְּדָן, כָּךְ הוּא בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (מח:טו). דָּבָר אַחֵר, אַף יָעֵל הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת אֹהָלִים, לְפִיכָךְ הִזְכִּיר אוֹתָהּ בְּבִרְכַּת אֹהָלִים:

פסוק כה

חָלָב נָתָנָה. לְדַעַת אִם לִבּוֹ עָלָיו שֶׁיִּבְיַן בֵּין טַעַם מַיִם לְטַעַם חָלָב, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

בְּסַפֶּל אַדִּירִים. בְּסַפֶּל שֶׁשּׁוֹתִין בּוֹ מַיִם, שֶׁהַמַּיִם נִקְרָאוּ 'אַדִּירִים', שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו:י): בְּמַיִם אַדִּירִים:

פסוק כו

לְהַלְמוּת עֲמַלִים. סִיסְרָא, שֶׁהָיָה עָמֵל וְיָגֵעַ:

מָחֲקָה. לְשׁוֹן חִיקּוּי:

וּמָחֲצָה. לְשׁוֹן מַחַץ:

וְחָלְפָה. יוֹצֵא מִצַּד אַחֵר:

פסוק כח

וַתְּיַבֵּב. לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּמוֹ (ישעיהו נז:יט) נִיב שְׂפָתַיִם וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (ראש השנה לג:) לְשׁוֹן גְּנִיחָה, כִּתְרוּעָה, דִּמְתַרְגְּמִינַן 'יְבָבָא' (ויקרא כג:כד). וַאֲנִי אוֹמֵר: לְשׁוֹן רְאִיָּה, כְּמוֹ (זכריה ב:ב) בָּבַת עֵינִי, וְכֵן חִבְּרוֹ מְנַחֵם:

אֶשְׁנָב. חַלּוֹן:

פסוק כט

חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָהּ. הַחֲכָמוֹת שֶׁבְּשָׂרוֹתֶיהָ, לְכָךְ נָקוּד חֵי"ת פַּתַּ"ח, חָכְמוֹת שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר נָקוּד חֶטַ"ף קָמַ"ץ, כְּמוֹ (משלי יד:א) רָאמוֹת לֶאֱוִיל חָכְמוֹת, וְזֶה נָקוּד חַכְמוֹת, וְכֵן (שם יד:א) חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ, חַכְמוֹת שֶׁבַּנָּשִׁים:

תַּעֲנֶינָהּ. דִּגְּשׁוּת שֶׁל נו"ן מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם נו"ן שְׁלִישִׁית, וּפִתְרוֹנוֹ תַּעֲנֶינָּה אוֹתָהּ, דִּגְּשׁוּת נו"ן מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם יו"ד, כְּמוֹ מֵרֻבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה:

אַף הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ. תַּנְחוּמִין לְעַצְמָהּ: מָה אֲנִי מִתְמַהּ תְּמִיהָ עַל עִכּוּב בְּנֵי:

פסוק ל

הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל. וְהוּא מְעַכְּבָן:

רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר. מְעֻגָּנִים נָשִׁים יָפוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וְכָל אִישׁ מֵהֶם יֵשׁ לוֹ בְּמִטָּתוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ נָשִׁים:

פסוק לא

כֵּן יֹאבְדוּ. דְּבוֹרָה אָמְרָה: תַּנְחוּמִין שֶׁל הֶבֶל הֵן לָהּ, כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ ה', כַּאֲשֶׁר אָבַד הוּא:

וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ. לֶעָתִיד לָבֹא, (ישעיהו ל:כו) שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים, שֶׁהִיא עַל אַחַת שִׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ כְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע שְׁבִיעִיּוֹת:

וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ. אֵין זֶה מִדִּבְרֵי דְּבוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי כוֹתֵב הַסֵּפֶר:

פרק ו

פסוק א

וַיַּעֲשׂוּ הָרַע. עַד כָּאן נֶאֱמַר יַיוֹסִיפוּ', שֶׁהָיָה נִצְבָּר חֵטְא עַל חֵטְא, אֲבָל בְּשִׁירָה זוֹ נִמְחַל לָהֶם כָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ, וְעַכְשָׁיו מַתְחִילִין לַחֲטוֹא, כָּךְ נִדְרַשׁ בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים (מדרש תהלים יח ו):

פסוק ב

הַמְּנָהָרוֹת. (תרגום:) מַטְמוֹרִיתָא, וּבְלָשׁוֹן לַעַ"ז: וודו"ש, וְעַל שֵׁם שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם מָאוֹר קָטָן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין נִיכָּר קוֹרָאן מִנְהָרוֹת, לויישיט"ש בְּלַעַ"ז:

מְעָרוֹת. גרוטי"ה בְּלַעַ"ז:

מְצָדוֹת. פליישד"י"ץ בְּלַעַ"ז, שֶׁעוֹשִׂים בַּיְּעָרִים עַל יְדֵי הַפָּלַת הָאִילָנוֹת סָבִיב סָבִיב:

פסוק ה

הֵם וּמִקְנֵיהֶם. לִרְעוֹת אֶת הַתְּבוּאָה:

פסוק ח
אִישׁ נָבִיא. זֶה הַנָּבִיא הוּא פִּנְחָס, בְּ"סֵדֶר עוֹלָם" (פרק ב):

פסוק יא
אֲבִי הָעֶזְרִי. מִבְּנֵי אֲבִיעֶזֶר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מְנַשֶּׁה:
וְגִדְעוֹן בְּנוֹ. אָבִיו הָיָה חוֹבְטָן וְהוּא כּוֹבְרָן, אָמַר לוֹ: אַבָּא, זָקֵן אַתָּה וְאִם יָבֹאוּ הַמִּדְיָנִים לֹא תוּכַל לָנוּס, לֵךְ אַתָּה וַאֲנִי אֶחְבֹּט:
בַּגַּת. בְּקוֹרוֹת בֵּית הַבַּד:

פסוק יב
ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל. שֶׁנִּתַּן לְךָ כֹּחַ כָּזֶה:

פסוק יג
וְיֵשׁ ה' עִמָּנוּ. וְאִם יֵשׁ ה' עִמָּנוּ, לָמָּה מְצָאַתְנוּ וְגוֹ':
אֲשֶׁר סִפְּרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ. פֶּסַח הָיָה, אָמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הִקְרַנִי אַבָּא אֶת הַהַלֵּל, וּשְׁמַעְתִּיו שֶׁהָיָה אוֹמֵר (תהלים קיד:א): בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, יְוַעֲתָּה נְטָשָׁנוּ', אִם צַדִּיקִים הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲשֶׂה לָנוּ בִּזְכוּתָם, וְאִם רְשָׁעִים הָיוּ, כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה לָהֶם נִפְלְאוֹתָיו חִנָּם כֵּן יַעֲשֶׂה לָנוּ, וְאֵיזֶה כָּל נִפְלְאוֹתָיו:

פסוק יד
וַיִּפֶן אֵלָיו. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ:
בְּכֹחֲךָ זֶה. בְּכֹחַ הַזְּכוּת הַזֶּה שֶׁלִּמַּדְתָּ סַנֵּגוֹרְיָא עַל בָּנַי, כָּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (מדרש תנחומא שופטים ד):

פסוק טו
הִנֵּה אַלְפִּי. הָאֶלֶף שֶׁאֲנִי נִמְנֶה בּוֹ לִהְיוֹת תַּחַת שַׂר הָאֶלֶף, הוּא הָאֶלֶף הַגָּדֹל בְּכָל אַלְפֵי מְנַשֶּׁה:

פסוק יז
שָׂאַתָּה. כְּמוֹ שֶׁאַתָּה:

פסוק יט
קָמַח מַצּוֹת. לְמַדְנוּ שֶׁפֶּסַח הָיָה, יוֹם תְּנוּפַת הָעוֹמֶר, לְכָךְ נֶאֱמַר (לקמן ז:יג) וְהִנֵּה צְלִיל לֶחֶם שְׂעוֹרִים מִתְהַפֵּךְ וְגוֹ':
וְהַמָּרָק. וְהָרוֹטָב:

פסוק כב
אֲהָהּ. לְשׁוֹן דְּאָגָה, כְּלוֹמַר מַה תְּהֵא עָלַי:

כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי. כִּי עַל אֲשֶׁר רָאִיתִי מַלְאַךְ ה', לְכָךְ אֲנִי דּוֹאֵג וְצוֹעֵק 'אֲהָהּ':

פסוק כד

וַיִּקְרָא לוֹ. גִּדְעוֹן לַמִּזְבֵּחַ:

ה' שָׁלוֹם. ה' הוּא שְׁלוֹמֵנוּ:

פסוק כה

פַּר הַשּׁוֹר. פַּר הַבָּחוּר, שֶׁהַשּׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי שׁוֹר:

וּפַר הַשֵּׁנִי. (תרגום:) וְתוֹרָא תִּנְיָנָא:

שֶׁבַע שָׁנִים. (תרגום:) דְּאִיתְפַּטַם שֶׁבַע שְׁנִין לַעֲבוֹדָה זָרָה. שְׁמוֹנָה דְּבָרִים הוּתְרוּ אוֹתוֹ הַלַּיְלָה: מוּקְצֶה, אֲשֵׁרָה, וְלִילָה, וּבָמָה וְכוּ', כִּדְאִיתָא בִּתְמוּרָה (כח ב):

פסוק כו

רֹאשׁ הַמָּעוֹז. רֹאשׁ הַסֶּלַע:

פסוק לא

הַאַתֶּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל. בִּשְׁבִיל הַבַּעַל:

תּוֹשִׁיעוּן אוֹתוֹ. תְּנִקְמוּ נִקְמָתוֹ, וְכֵן (שמואל א כה:לג): וְהוֹשֵׁעַ יָדִי לִי, דָּוִד בְּנָבָל:

אֲשֶׁר יָרִיב לוֹ. בִּשְׁבִילוֹ:

עַד הַבֹּקֶר. עַד הַבֹּקֶר הַמְּתִינוּ:

אִם אֱלֹהִים הוּא. יָרִיב הוּא לְעַצְמוֹ רִיבוֹ וְנִקְמָתוֹ, וּכְדֵי לְדָחוֹתָם עַד שֶׁיִּבְרַח גִּדְעוֹן הָיָה אוֹמֵר כֵּן:

פסוק לב

יָרֻב בּוֹ. בְּגִדְעוֹן. אֵצֶל רִיב נוֹפֵל עִם, אוֹ אֶת, אוֹ בּוֹ, כְּמוֹ (בראשית לא:לו): וַיִּרֶב בְּלָבָן, אֲבָל 'לוֹ' אֵינוֹ נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן, וְכָל 'לוֹ' הַכְּתוּבִים כָּאן 'בִּשְׁבִילוֹ' הֵם:

פסוק לד

רוּחַ ה'. רוּחַ גְּבוּרָה:

וַיִּזְעֵק אֲבִיעֶזֶר. כָּל הַמִּשְׁפָּחָה:

פסוק לח

וַיְהִי כֵן. שֶׁהָיָה טַל עַל הַגִּזָּה לְבַדָּהּ יוֹתֵר מִבִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת, כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר (פסוק לז):

מְלֹא הַסֵּפֶל מַיִם, אֲבָל 'עַל כָּל הָאָרֶץ חֹרֶב' לֹא נִתְקַיֵּם, שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַטַּל שֶׁאֵינוֹ נֶעֱצָר (תענית ג א):

וַיָּזַר. לְשׁוֹן מְכַבֵּשׁ, וְכֵן (ישעיהו א:ו): לֹא זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ, לֹא נֶחְבְּשׁוּ לְהוֹצִיא הַלֵּחָה:

פרק ז

פסוק א
מִגִּבְעַת הַמּוֹרֶה בָּעֵמֶק. (תרגום:) דְּמִסְתַּכְיָא לְמֵישְׁרָא. הַמּוֹרֶה, לְשׁוֹן הוֹרָאָה וּרְאִיָּה, כְּמוֹ (משלי ו:יג) מוֹרֶה בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, שֶׁמַּשָּׂם צוֹפִים וְרוֹמְזִים בָּעֵמֶק:

פסוק ב
יִתְפָּאֵר. וונטי"ר בְּלַעַ"ז:

פסוק ג
וַיִּצְפֹּר. בַּבֹּקֶר, לְשׁוֹן אֲרָמִי: צַפְרָא:

פסוק ה
כֹּל אֲשֶׁר יָלֹק בִּלְשׁוֹנוֹ וְגוֹ' וְכֹל אֲשֶׁר יִכְרַע עַל בִּרְכָּיו לִשְׁתּוֹת. תַּצִּיג אוֹתוֹ לְבַד חוּץ מִסִּיעָתְךָ, כִּי הֵם לֹא יֵלְכוּ עִמְּךָ, שֶׁכָּךְ הֵם לְמוּדִים לִכְרוֹעַ לִפְנֵי עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים:

פסוק ו
הַמְלַקְקִים בְּיָדָם. אֵין זֶה דֶּרֶךְ כְּרִיעָה כְּלוֹקֵק בִּלְשׁוֹנוֹ:

פסוק יב
נֹפְלִים בָּעֵמֶק. שׁוֹכְנִים בָּעֵמֶק:

פסוק יג
צְלִיל. צָלוּל כְּתִיב, שֶׁהָיָה הַדּוֹר צָלוּל מִן הַצַּדִּיקִים:
צְלִיל לֶחֶם שְׂעֹרִים. (תרגום:) חֲרַר דְּלֶחֶם שְׂעוֹרִים, חֲרָרָה שֶׁאוֹפִין עַל הַגֶּחָלִים:
לֶחֶם שְׂעֹרִים. הוּא זְכוּת הָעוֹמֶר הַקָּרֵב בְּפֶסַח:
וַיַּכֵּהוּ וַיִּפֹּל. הָאֹהֶל: **וַיַּהַפְכֵהוּ**. הָאֹהֶל מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, וְנָפַל הָאֹהֶל:

פסוק טו
אֶת מִסְפַּר הַחֲלוֹם. אֶת סִפּוּר הַחֲלוֹם, (תרגום:) יַת שׁוּעֲיַת חֶלְמָא וְיַת פִּשְׁרֵיהּ:
וְאֶת שִׁבְרוֹ. וְאֶת מִמְכָּרוֹ, כְּלוֹמַר: וְאֶת פִּתְרוֹנוֹ:

פסוק טז
שׁוֹפָרוֹת וְלַפִּידִים. לְהַזְכִּיר זְכוּת מַתַּן תּוֹרָה וּפְשׁוּטוֹ: לַיְלָה הָיָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (פסוק ט) וְהָיָה חֹשֶׁךְ, לְפִיכָךְ נִשְׂאוּ שָׁם לַפִּידִים לְהָאִיר לָהֶם וּנְתָנוּם בַּכַּדִּים כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבִינוּ בַּלַּפִּידִים:

פסוק יז
מִמֶּנִּי תִּרְאוּ. אֶת אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, רְאוּ וַעֲשׂוּ כֵּן:

פסוק יח
אָנֹכִי וְכָל אֲשֶׁר אִתִּי. אֶחָד מִן הָרֹאשִׁים, וּמֵאָה אִישׁ הָיָה עִמּוֹ (פסוק יט):
לַה' וּלְגִדְעוֹן. (תרגום:) חַרְבָּא דִּמְקַטְלָא מִן קֳדָם ה' וְנִצְחָנָא עַל יְדֵי גִּדְעוֹן:

פסוק יט
הָקֵם הֵקִימוּ. כְּבָר בָּנֵי הַחַיִל אֶת הַשּׁוֹמְרִים שֶׁהָיְתָה מִשְׁמַרְתָּם בָּאַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי גְיָיסוֹת לְהַעֲמִיד שׁוֹמְרִים, אֵלּוּ יִשְׁמְרוּ שְׁלִישׁ הַלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן וְאֵלּוּ שְׁלִישׁ הַשֵּׁנִי, וְאֵלּוּ שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן:
וְנָפוֹץ הַכַּדִּים. וְלִשְׁבּוֹר הַכַּדִּים אֲשֶׁר בְּיָדָם:

פסוק כא
וַיָּרִיעוּ. תְּרוּעַת מַסָּע וְנִיסָה:

פסוק כד
וְלִכְדוּ לָהֶם אֶת הַמַּיִם. הַמַּפְסִיקִין בֵּין אֲרָם לְאֶרֶץ כְּנָעַן:
וְאֶת הַיַּרְדֵּן. שֶׁגַּם הוּא הָיָה מַפְסִיק:

פסוק כה
הֵבִיאוּ אֶל גִּדְעוֹן מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן. בַּבֹּקֶר, כְּשֶׁעָבַר גִּדְעוֹן אֶת הַיַּרְדֵּן לִרְדֹּף אַחַר זֶבַח וְצַלְמָנָע:

פרק ח

פסוק ב
מַה עָשִׂיתִי עַתָּה כָּכֶם. מַה חָשׁוּב מַה שֶׁעָשִׂיתִי בִּתְחִלָּתוֹ, כְּמַה שֶׁעָשִׂיתֶם אַתֶּם בַּסּוֹף:
הֲלֹא טוֹב עֹלְלוֹת. שֶׁבָּאוּ לְיֶדְכֶם בַּסּוֹף מִתְּחִלַּת הַבְּצִיר שֶׁבְּצַרְנוּ אֲנִי וּמִשְׁפַּחְתִּי, שֶׁהֲרֵי בְּיֶדְכֶם נָתַן ה' אֶת הַמְּלָכִים:

פסוק ג
וּמַה יָּכֹלְתִּי. לַעֲשׂוֹת שֶׁיִּהְיֶה חָשׁוּב כְּמַעֲשֵׂה שֶׁלָּכֶם:

פסוק ד
עֹבֵר הוּא וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ. עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי זֶבַח וְצַלְמָנָע שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן תְּחִלָּה, וְהָיוּ מַשְׁחִיתִים מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן אֶת אֶרֶץ רְאוּבֵן וְגָד וּמְנַשֶּׁה, וְעָבַר שָׁם כְּדֵי לִנְקֹם אַף בָּהֶם:

פסוק ה
לְאַנְשֵׁי סֻכּוֹת. יִשְׂרָאֵל הָיוּ:

פסוק ו
הֲכַף זֶבַח וְצַלְמַנָּע בְּיָדֶךָ. שֶׁאַתָּה מִתְפָּאֵר שֶׁהִצַּלְתָּנוּ מִיַּד מִדְיָן:

פסוק ז
הַבָּרְקָנִים. רונצי"ש בְּלַעַ"ז:

פסוק י
בְּקַרְקֹר. שֵׁם מָקוֹם:

פסוק יא
דֶּרֶךְ הַשֹּׁכְנֵי בָאֳהָלִים. דֶּרֶךְ אֶרֶץ קֶדֶר וַעֲרַב הַשּׁוֹכְנִים בַּמִּדְבָּר בְּאָהֳלֵיהֶם, שֶׁרוֹעִים מִקְנָה תָּמִיד וְאֵין דָּרִים בְּבָתִּים:
מִקֶּדֶם לְנֹבַח וְיָגְבְּהָה. שֶׁהֵם עֲרֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא רָצָה לֵילֵךְ שָׁם אֶלָּא דֶּרֶךְ עֲקַלְתּוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ בָּהֶם, וְיהוּמַם פִּתְאוֹם:

פסוק יג
מִלְחֲמַת הֶחָרֶס. עַד שֶׁלֹּא שְׁקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ, בְּעוֹד הַחַמָּה נִרְאֵית גָּבוֹהַּ:

פסוק טז
וַיֹּדַע בָּהֶם. (תרגום:) וּתְבַר בְּהוֹן:

פסוק יח
אֶחָד כְּתֹאַר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם: אֶחָד הָיָה בָהֶם שֶׁתּוֹאֲרוֹ כְּתוֹאַר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ. וְיֵשׁ לְפוֹתְרוֹ: כָּמוֹךָ כָּמוֹהֶם, תּוֹאַר אֶחָד לָכֶם, כִּי כְתוֹאַר בְּנֵי מְלָכִים הָיוּ:

פסוק כ
וְלֹא שָׁלַף הַנַּעַר חַרְבּוֹ. לְהָרְגָם, שֶׁהָיָה יָרֵא מֵהֶם:

פסוק כא
הַשַּׁהֲרֹנִים. לוּנ"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁל זָהָב:

פסוק כו
הַשַּׁהֲרֹנִים וְהַנְּטִיפוֹת. (תרגום:) עִנְקָיָא וּכְלִילָא:

פסוק כז
וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִּדְעוֹן לְאֵפוֹד. לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן עַל תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה, לִרְאוֹת כַּמָּה הָיָה חֵילָם כָּבֵד שֶׁבִּנְזֵמֵי חֲשׁוּבֵיהֶם הָיָה כָּל הַזָּהָב הַזֶּה:
וַיִּזְנוּ כָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו. לְאַחַר מִיתַת גִּדְעוֹן:

פסוק לג
בַּעַל בְּרִית. כָּךְ שְׁמוֹ:

פסוק לה
וְלֹא עָשׂוּ חֶסֶד וְגוֹ'. שֶׁהֶרְגוּ אֶת בָּנָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּעִנְיָן (שופטים ט:ה):

פרק ט

פסוק ד
וּפַחֲזִים. בְּהוּלִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם לַעֲשׂוֹת בְּלֹא תְבוּנָה:

פסוק ו
עִם אֵלוֹן מַצָּב. (תרגום:) מֵישַׁר קָמְתָא - מִישׁוֹר שֶׁהָיוּ בּוֹ מַצֵּבוֹת:

פסוק ח
הָלוֹךְ הָלְכוּ הָעֵצִים. מָשָׁל הוּא:

לַזַּיִת. עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז (שופטים א:יג), הַבָּא מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה שֶׁנִּקְרָא זַיִת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו יא:טז): זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְּרִי תֹאַר וְגוֹ':

פסוק ט
דִּשְׁנִי. לְשׁוֹן שׁוּמָן:

פסוק י
לַתְּאֵנָה. דְּבוֹרָה:

פסוק יא
אֶת מָתְקִי. דְּבַשׁ דְּבוֹרִים:

פסוק יב
לַגַּפֶּן. גִּדְעוֹן, שֶׁהוּא מִזֶּרַע יוֹסֵף (שופטים ו:יא), שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (בראשית מט:כב) בֵּן פֹּרָת, (ותרגם שם אונקלוס:) כְּגוּפָן דְּנָצִיב וְכוּ':

פסוק יג
הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים. שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלְוִיִּם שִׁיר שֶׁל הַקָּרְבָּן אֶלָּא עַל הַנְּסָכִים:

פסוק יד
אֶל הָאָטָד. ספינ"ה בְּלַעַ"ז:

פסוק טו
אִם בֶּאֱמֶת. שֶׁאֲנִי הָגוּן לַמְלוּכוּת:

פסוק כב
וַיָּשַׂר. עַל כָּרְחָם נָהַג רַבְּנוּת וּבְנַאֲוָה:

פסוק כג
רוּחַ רָעָה. שִׂנְאָה, שלנ"ש מלטלינ"ט בְּלַעַ"ז:

פסוק כו
גַּעַל בֶּן עָבֶד. מֵאוּמָּה אַחֶרֶת הָיָה:

פסוק כז
וַיַּעֲשׂוּ הִלּוּלִים. (תרגום:) וַעֲבַדוּ חַנְגִין:

פסוק כח
מִי אֲבִימֶלֶךְ וּמִי שְׁכֶם. מִי אֲבִימֶלֶךְ לִהְיוֹת שַׂר עַל שְׁכֶם וּמִי שְׁכֶם לִהְיוֹת עֲבָדִים לַאֲבִימֶלֶךְ, הֲלֹא בֶן יְרֻבַּעַל הָיָה אֲבִימֶלֶךְ מִן עָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי (לעיל ו:יא):
וּזְבֶל פְּקִידוֹ. וְזֶה פְּקִיד הָעִיר שֶׁשְּׁמוֹ 'זְבוּל', פְּקִידוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ הוּא, וְאֲדוֹנָיו אֵין לוֹ מִשְׁפַּט מְלוּכָה בָּעִיר וְאַף פְּקִידוֹ אֵינוֹ כְּלוּם:
עִבְדוּ אֶת אַנְשֵׁי חֲמוֹר. אִם בָּאתֶם לִקְנוֹת לָכֶם אֲדוֹנִים, בֹּאוּ וְעִבְדוּ אֶת אַנְשֵׁי חֲמוֹר, שֶׁהָיָה נְשִׂיא הָאָרֶץ מִקֶּדֶם (בראשית לד:ב):
וּמַדּוּעַ נַעַבְדֶנּוּ. לַאֲבִימֶלֶךְ:

פסוק כט
וַיֹּאמֶר לַאֲבִימֶלֶךְ. וַיֹּאמֶר גַּעַל בִּפְנֵי זְבוּל, הוֹדִיעַ לַאֲבִימֶלֶךְ:
רַבֶּה צְבָאֲךָ וְצֵאָה. מִן הַמָּקוֹם שֶׁאַתָּה שָׁם, וְנִרְאֶה אֶת גְּדֻלָּתְךָ:

פסוק לא
בְּתָרְמָה. כְּמוֹ בְּמִרְמָה, בְּתַרְמִית, כְּלוֹמַר: בַּלָּט וּבַסֵּתֶר:

פסוק לד
אַרְבָּעָה רָאשִׁים. אַרְבָּעָה כִּתּוֹת:

פסוק לז
מֵעִם טַבּוּר הָאָרֶץ. (תרגום:) מִן תּוּקְפָּא דְּאַרְעָא, מֵהַר הַגְּבוֹהַּ שֶׁבְּכֻלָּם:
אֵלוֹן מְעוֹנְנִים (תרגום:) מֵישַׁר מְעוֹנְנִים:

פסוק מב
וַיֵּצֵא הָעָם הַשָּׂדֶה. אַנְשֵׁי שְׁכֶם:
וַיַּגִּידוּ. הַמַּגִּידִים לַאֲבִימֶלֶךְ, שֶׁיָּצְאוּ בְּנֵי הָעִיר אֶל הַשָּׂדֶה לַעֲשׂוֹת חֻפְצֵיהֶם:

פסוק מד
פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר. שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִיכָּנֵס:

פסוק מו
צְרִיחַ. יַעַר שֶׁכָּפוּ אִילָנוֹת וּפָסָגִים סָבִיב סָבִיב, וְקוֹרִין אוֹתוֹ פליישי"ר בְּלַעַ"ז:
בֵּית אֵל בְּרִית. אוֹתוֹ צְרִיחַ הָיָה שֶׁל בַּעַל בְּרִית, שֵׁם שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְצַלְמוֹן (פסוק מח), יַעַר הָיָה שָׁם וְיֵשׁ פּוֹתְרִין: צְרִיחַ, וודוי"י בְּלַעַ"ז שֶׁעוֹשִׁין בַּקַּרְקַע:

פסוק מח
שׁוֹכַת עֵצִים. עֲנַף עֵצִים:

פסוק נג
פֶּלַח רֶכֶב. חֲתִיכַת אֶבֶן שֶׁל רֵחַיִם הָעֶלְיוֹנָה הַקְּרוּיָה רֶכֶב:
וַתָּרֶץ. וַתְּרוֹצֵץ:

פסוק נד
פֶּן יֹאמְרוּ לִי. פֶּן יֹאמְרוּ עָלַי:

פרק י

פסוק א
בֶּן דּוֹדוֹ. כָּךְ שְׁמוֹ:

פסוק ד
עֲיָרִים. (תרגום:) עוּלַיִן, סוּסִים בְּחוּרִים:
וּשְׁלֹשִׁים עֲיָרִים לָהֶם. וּשְׁלֹשִׁים עָרִים בְּלֹא חוֹמָה לָהֶם, לְכָךְ נִקְרְאוּ עֲיָרִים, לְשׁוֹן עֲיָרוּת:

פסוק ו
אֶת הַבְּעָלִים וְגוֹ'. שֶׁבַע עֲבוֹדוֹת זָרוֹת נִמְנוּ כָּאן:
וַיַּעַזְבוּ אֶת ה' וְלֹא עָבָדוּהוּ. אֲפִילּוּ בְּשׁוּתָּפוּת עִם אֵלּוּ:

פסוק ח
בַּשָּׁנָה הַהִיא. כְּשֶׁמֵּת יָאִיר:
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. אֶרֶץ רְאוּבֵן וְגָד וַחֲצִי הַמְנַשֶּׁה, שֶׁהָיוּ שְׁכֵנֵיהֶם:

פסוק יא
הֲלֹא מִמִּצְרַיִם. שֶׁבַע תְּשׁוּעוֹת יֵשׁ כָּאן, כְּנֶגֶד שֶׁבַע עֲבוֹדוֹת זָרוֹת שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים:

פסוק יב
וּמָעוֹן. שֵׁם אוּמָּה:

פסוק טז
וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בַּעֲמַל. כִּבְיָכוֹל לֹא הָיָה רַחֲבַת מָקוֹם לִסְבוֹל וְלִכָּנֵס שָׁם צָרָה שֶׁהָיָה לוֹ בַּעֲמַל יִשְׂרָאֵל:

פסוק יז
וַיִּצָּעֲקוּ. נֶאֶסְפוּ עַל יְדֵי כָּרוּז:

פרק יא

פסוק ד
וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי עַמּוֹן. הִיא הָאֱמוּרָה לְמַעְלָה (י:ט):

פסוק יא
אֵת כָּל דְּבָרָיו. הַתְּנַאי שֶׁבֵּינֵיהֶם:
לִפְנֵי ה' בַּמִּצְפָּה. לְמָקוֹם שֶׁנֶּאֶסְפוּ כֻּלָּם, שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל רוֹב צִבּוּר:

פסוק טז
עַד יַם סוּף. בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ אֱדוֹם, וְאֶרֶץ אֱדוֹם בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן:

פסוק יז
אֶעְבְּרָה נָּא בְאַרְצֶךָ. מִדְּרוֹם לְצָפוֹן, לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ כְּנַעַן:
וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב. שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ בְּסוֹף אֶרֶץ אֱדוֹם, בְּמִזְרְחָהּ שֶׁל אֱדוֹם וּבִדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
וְלֹא אָבָה. מֹשֶׁה רְמָזָהּ בַּתּוֹרָה (דברים ב:כט): כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיּוֹשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעָר, כְּשֵׁם שֶׁאֱדוֹם לֹא נִתְּנוּם לַעֲבֹר, כָּךְ מוֹאָב לֹא נִתְּנוּם לַעֲבֹר:

פסוק יח
וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר. מִן הַמַּעֲרָב לַמִּזְרָח, בְּמֵיצַר דְּרוֹמִי שֶׁל אֱדוֹם וּמוֹאָב:
וַיָּסָב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם. כָּל דְּרוֹמָהּ:
וְאֶת אֶרֶץ מוֹאָב. כָּל דְּרוֹמָהּ, וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, פָּנָה אֶל הַצָּפוֹן לִסְבוֹב אֶת מֵיצַר הַמִּזְרָחִי:
וַיָּבֹא מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיִּחֲנוּ בְּעֵבֶר אַרְנוֹן. לְסוֹף מִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב, וְשָׁם הִתְחִילָה אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וְכָבְשׁוּ עֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִזְרָח אֶרֶץ כְּנַעַן וְעָבְרוּ הַיַּרְדֵּן, וְנִכְנְסוּ לְהּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן דֶּרֶךְ הַמִּזְרָח:

פסוק כב
וַיִּירְשׁוּ וְגוֹ' מֵאַרְנוֹן וְעַד הַיַּבֹּק. שֶׁאַתָּה אוֹמֵר שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ (פסוק יג), הֵם מִסִּיחוֹן לָקְחוּ:

וּמִן הַמִּדְבָּר וְעַד הַיַּרְדֵּן. מִדְבָּרוֹת הָיוּ שָׁם לִפְנֵי הַיַּרְדֵּן:

פסוק כו

עַל יְדֵי אַרְנוֹן. אֵצֶל אַרְנוֹן, שֶׁהָיוּ מְמוֹאָב, וְיָדְעוּ שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי מְסִיחוֹן כְּבָשׁוּם (במדבר כא:כד), שֶׁלְּקָחָם מִמֶּלֶךְ מוֹאָב (שם שם כו):

שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. מִשֶּׁכָּבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ עַד יִפְתָּח מִכָּאן יֵשׁ לִלְמוֹד שְׁנוֹת הַשּׁוֹפְטִים הַנִּזְכָּרִים עַד הֵנָּה, אִם שְׁנֵי הַשִּׁעְבּוּד שֶׁל כָּל אוּמָּה נִמְנִים בְּתוֹךְ יְמֵי הַשּׁוֹפֵט אִם לָאו. שָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם (פרק יב): יְהוֹשֻׁעַ פִּרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה, וְאֵין לוֹ מְקֹרָא מִמֵּי לִלְמוֹד. עָתְנִיאֵל (לעיל ג:יא), אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּשְׁנֵי שִׁעְבּוּד שֶׁל כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם (שם שם ח) בְּכְלָלָם. אַחֲרָיו אֵהוּד (שם שם ל), שְׁמוֹנִים שָׁנָה, שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנִים שִׁעְבּוּד שֶׁל עֶגְלוֹן (שם שם יד) בְּתוֹכָם, הֲרֵי מֵאָה אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה. דְּבוֹרָה (שם ה:לא) אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּשְׁנֵי שִׁעְבּוּד יָבִין (שם ד:ג) בְּתוֹכָם, הֲרֵי מֵאָה שְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה. אַחֲרָיו, שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁל שִׁעְבּוּד מִדְיָן (שם ו:א), וְאַרְבָּעִים שֶׁל גִּדְעוֹן (שם ח:כח), וְשָׁלֹשׁ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ (שם ט:כב), הֲרֵי מָאתַיִם שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנִים. אַחֲרָיו, עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שֶׁל תּוֹלָע (שם י:ב), וְעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שֶׁל יָאִיר (שם י:ג), אֶלָּא שֶׁעָלְתָה שָׁנָה אַחַת לִשְׁנֵיהֶם, וּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שֶׁל בְּנֵי עַמּוֹן (שם שם ח) עַד שֶׁלֹּא בָּא יִפְתָּח, הֲרֵי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת:

פסוק כט

עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן. אֶל בְּנֵי עַמּוֹן:

פסוק לג

אָבֵל כְּרָמִים. (תרגום:) מֵישַׁר כַּרְמַיָּא:

פסוק לה

הַכְרֵעַ הִכְרַעְתִּנִי. לְשׁוֹן נְקֵבָה, וְדוֹמֶה לוֹ (שיר השירים ד:ט): לִבַּבְתִּנִי אֲחוֹתִי כַּלָּה:

הָיִית בְּעֹכְרִי. כָּל דָּמִי נֶעְכָּר, קִפַּחְתְּ אֶת רַגְלִי:

פסוק לז

וְיָרַדְתִּי עַל הֶהָרִים. לְשׁוֹן יְלָלָה הוּא, וְדוּגְמָתוֹ (ישעיהו טו:ג): עַל גַּגּוֹתֶיהָ וּבִרְחוֹבוֹתֶיהָ כֻּלֹּה יְיֵלִיל יָרֹד בִּבְכִי, הַמִּתְעַצֵּב בִּבְכִי עַד שֶׁגּוּפוֹ מִשְׁתַּבֵּר. וּבְמִדְרַשׁ אַגָּדָה דּוֹרֵשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא (בחוקותי ה): **עַל הֶהָרִים**. לִפְנֵי סַנְהֶדְרִין, שֶׁמָּא יִמְצְאוּ פֶּתַח לִנְדָרֵךְ:

פסוק לח

וַתֵּבְךְ עַל בְּתוּלֶיהָ. מִדְּלָא כְּתִיב עַל בְּתוּלוֹתֶיהָ, מַשְׁמַע בְּתוּלִים מַמָּשׁ:

פסוק לט

וַתְּהִי חֹק. גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אָדָם עוֹד כֵּן, שֶׁאִלּוּ הָלַךְ אֵצֶל פִּנְחָס, אוֹ הוּא בָּא אֶצְלוֹ, הָיָה מַתִּיר לוֹ נִדְרוֹ, עָמְדוּ בְּגֶדֶלְתָּן, וּמֵבִין שְׂנֵיהֶם אָבְדָה, וְנִפְרַע מֵהֶם, פִּנְחָס נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בִּדְבָרֵי הַיָּמִים (א ט:כ): לְפָנִים ה' עִמּוֹ, לְמַדְנוּ שֶׁבְּסוֹפוֹ אֵינוֹ עִמּוֹ, וְיִפְתָּח הוּכָה בִּשְׁחִין וְנִפּוּל אֲבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן יב:ז): וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד. וְיֵשׁ עוֹד לִפְתֹּר: **וַתְּהִי חֹק בְּיִשְׂרָאֵל**. מְחֻבָּר לְמִקְרָא שֶׁלְּאַחֲרָיו:

פסוק מ

מִיָּמִים יָמִימָה תֵּלַכְנָה וְגוֹ'. הַדָּבָר הַזֶּה קָבְעוּ עֲלֵיהֶם לְחֹק:

לְתַנּוֹת. לְקוֹנֵן:

פרק יב

פסוק א

וַיַּעֲבֹר צָפוֹנָה. וַיַּעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהָלְכוּ לִצְפוֹן עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, אֶל הַגִּלְעָד:

פסוק ד

כִּי אָמְרוּ פְּלִיטֵי אֶפְרַיִם אַתֶּם גִּלְעָד. פְּחוּתִים שֶׁבְּאֶפְרַיִם הָיוּ מְבַזִּים אֶת הַגִּלְעָד, וְאוֹמְרִים לָהֶם: מָה אַתֶּם גִּלְעָד חֲשׁוּבִים בְּתוֹךְ אֶפְרַיִם וּבְתוֹךְ מְנַשֶּׁה, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

פסוק ה

וַיִּלְכֹּד גִּלְעָד אֶת מַעְבְּרוֹת וְגוֹ'. הָיוּ שׁוֹמְרִים בִּמְקוֹם הַמַּעְבָּרוֹת:

פסוק ו

אֱמָר נָא שִׁבֹּלֶת. שִׁבֹּלֶת הַנָּהָר הַזֶּה אֶעֱבֹר:

וְלֹא יָכִין לְדַבֵּר כֵּן. שֶׁהָיוּ מְגַמְגְּמִים בִּלְשׁוֹנָם:

פסוק ח

אִבְצָן. זֶה בֹּעַז:

פרק יג

פסוק ד

יַיִן וְשֵׁכָר. (תרגום:) חַמַּר חֲדַת וְעַתִּיק:

פסוק ה

וּמוֹרָה. תַּעַר, עַל שֵׁם שֶׁמּוֹרֶה וּמַשְׁלִיךְ אֶת הַשֵּׂעָר:

פסוק ז
וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טֻמְאָה. דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְנָזִיר:

פסוק ח
לַנַּעַר הַיּוּלָּד. הֶעָתִיד לְהִוָּלֵד:

פסוק יא
אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ. אַחַר עֲצָתָהּ:

פסוק יב
מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ. (תרגום:) מָה חֲזִי לְמֶעֱבַד לְעוּלֵימָא וּמָה נַעֲבִיד לֵיהּ:

פסוק טו
נַעְצְרָה נָּא אוֹתָךְ. נֵאָסֵף אוֹתְךָ אֶל הַבַּיִת:

פסוק יז
כִּי יָבֹא דְבָרְךָ. אִם יָבֹא לָנוּ שְׁלִיחוּת דָּבָר מֵאִתְּךָ, מִשֶּׁנִּוָּדַע וְנַכִּיר אֶת שְׁמֶךָ:
וְכִבַּדְנוּךָ. וְנַעֲשֶׂה מַה שֶּׁתִּשְׁלַח לָנוּ:

פסוק יח
וְהוּא פֶלְאִי. מְכֻסֶּה, תָּמִיד הוּא מִשְׁתַּנֶּה וְאֵין יָדוּעַ לְמָה מִשְׁתַּנֶּה הַיּוֹם (ספרי נשא מב):

פסוק כג
וְכָעֵת. הַזֹּאת:
לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת. לֹא הָיָה מַשְׁמִיעֵנוּ בְּשׂוֹרָה זוֹ אִם רְאוּיִים אָנוּ לָמוּת:

פסוק כה
לְפַעֲמוֹ. לָבֹא בְּקִרְבּוֹ לִפְעָמִים:

פרק יד

פסוק ד
כִּי תֹאֲנָה הוּא מְבַקֵּשׁ. עֲלִילָה לְהִתְגָּרוֹת בָּם:

פסוק ז
וַיְדַבֵּר לָאִשָּׁה. עַל הָאִשָּׁה, דִּבֵּר לִקְרוֹבֶיהָ, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

פסוק ח
עֲדַת דְּבוֹרִים. (תרגום:) קִינָא דְּדַבְרַיָּתָא, כְּנִיסַת דְּבוֹרִים:

פסוק ט
וַיִּרְדֵּהוּ. לְשׁוֹן הַבְדָּלַת דְּבוּק שֶׁל כָּל דָּבָר הַנִּדְבָּק, וְכֵן לְעִנְיַן פֵּאת הַנִּדְבָּקֶת בַּתַּנּוּר, נִקְרֵאת הַבְדָּלָתוֹ רְדִיָּה, (שבת קיז ב): הָרוֹדֶה פֵּאת מִן הַתַּנּוּר, (בבא מציעא סד א): הָרוֹדֶה אֶת כַּוּוְרֹתָו, עַל שֵׁם שֶׁהַדֶּבֶשׁ עָשׂוּי עַל יְדֵי חַלּוֹת שֶׁעוֹשֶׂה מְדֻבָּק בְּדָפְנֵי הַכְּלִי בְּכָל צְדָדִין מִדּוֹפֶן אֶל דּוֹפֶן, כְּמִדַּת עוֹגֶל הַכְּלִי, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וַיִּרְדֵּהוּ, וּנְסָחֵיהּ:

פסוק י
וַיֵּרֶד אָבִיהוּ אֶל הָאִשָּׁה. (תרגום:) עַל עִסְקֵי אִתְּתָא:

פסוק יא
מְרֵעִים. חֲבֵרִים לְשׁוֹשְׁבִינוּת:

פסוק טו
וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. לִימוֹת הַשַּׁבָּת, וְלֹא שְׁבִיעִי לַמִּשְׁתֶּה, וְהוּא רְבִיעִי לִימֵי הַמִּשְׁתֶּה:
הַלְיַרְשֵׁנוּ קָרָאתֶם לָנוּ הֲלֹא. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: הַלְמִסְכְּנוּתָנָא קְרִיתוֹן יָתָנָא הָלְכָא:

פסוק יז
שִׁבְעַת הַיָּמִים. הַנּוֹתָרִים מִשִּׁבְעַת הַיָּמִים, מֵרְבִיעִי וְאֵילָךְ:

פסוק יח
בְּטֶרֶם יָבֹא הַחַרְסָה. לִפְנֵי שְׁקִיעַת הַחַמָּה, שֶׁעֲדַיִן הָיָה לָהֶם שֵׁהוּת עַד הָעֶרֶב:
חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי. מָשָׁל הוּא (תרגום:) אִילּוּלְפוֹן בְּדַקְתּוּן בְּאִתְּתִי:

פסוק יט
רוּחַ ה'. (תרגום:) רוּחַ גְּבוּרָה מִן קֳדָם ה':
חֲלִיצוֹתָם. מַלְבּוּשִׁים שֶׁחָלַץ מֵעֲלֵיהֶן:

פסוק כ
לְמֵרֵעֵהוּ. לְאֶחָד מִשּׁוֹשְׁבִינָיו נְתָנָהּ:

פרק טו

פסוק ג
נְקִיתִי הַפַּעַם. בְּדִין אֶעֱשֶׂה לָהֶם הָרָעָה:

פסוק ד
וַיֵּלֶךְ. אֶת הַזְּנֵבוֹת זָנָב אֶל זָנָב. וַיֵּלֶךְ, מַשְׁמַע הוּא עַצְמוֹ פָּנָה (שמות לב טו); וַיֵּלֶךְ, מַשְׁמַע הִפְנָה אֶת אֲחֵרִים, וְכֵן שִׁמּוּשׁ כָּל תֵּיבָה שֶׁפֹּעַל שָׁלָהּ בְּהֵ"א; (שמות א כ): וַיִּרֶב הָעָם; (איכה

ב ה): וַיֵּרֶב בְּבַת יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה; (מלכים ב כה כא): וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ, גָּלָה; (שם ב: יח יא): וַיֶּגֶל מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה, הִגְלָה:

פסוק ו

חֲתַן הַתִּמְנִי. חֲתַן הַפִּלְשְׁתִּי אֲשֶׁר בְּתִמְנָה (לעיל יד א):

פסוק ז

אִם תַּעֲשׂוּן כָּזֹאת. וְשֶׁמָּא רְגִילִין אַתֶּם בְּכָךְ, לְתֵת אִשְׁתּוֹ שֶׁל זֶה לָזֶה:

פסוק ח

שׁוֹק עַל יָרֵךְ. (תרגום:) פָּרְשִׁין עִם רַגְלָאִין, רוֹכֵב סוּס אֵינוֹ נִשְׁעָן עַל יֶרֶכוֹ כִּי אִם עַל שׁוֹקוֹ, רֶגֶל אֶחָד נָתוּן בַּבַּרְזֶל הַתְּלוּי בַּמֶּרְכָּבָת:

בִּסְעִיף. בְּנִקְרַת סֶלַע עִיטָם, וַחֲבֵרוֹ (ישעיהו נז:ה): סְעִיפֵי הַסְּלָעִים, (שם י:לג): מְסָעֵף פֹּארָה:

פסוק ט

וַיִּנָּטְשׁוּ. וַיִּתְפַּזְּרוּ:

בַּלֶּחִי. שֵׁם מָקוֹם:

פסוק י

לָמָּה עֲלִיתֶם עָלֵינוּ. הֲלֹא עֲבָדִים אֲנַחְנוּ לָכֶם:

לֶאֱסוֹר אֶת שִׁמְשׁוֹן. שֶׁתַּאַסְרוּהוּ וְתַסְגִּירוּהוּ לָנוּ:

פסוק יג

לֹא כִּי אָסוֹר נֶאֱסָרְךָ. לֹא נַהֲרוֹג אוֹתָךְ, כִּי אִם אָסוֹר נֶאֱסָרְךָ:

פסוק יד

רוּחַ ה'. (תרגום:) רוּחַ גְּבוּרָה מִן קֳדָם ה':

אֱסוּרָיו. קְשׁוּרָיו:

פסוק טו

טְרִיָּה. לַחָה, וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר רְפוּאוֹת שֶׁקּוֹרֵא לַלֵּחָה שְׁיוֹצֵא מִן הַמַּכָּה: 'טְרִיָּה':

פסוק טז

חֲמוֹר חֲמֹרָתַיִם. בִּלְחִי הַחֲמוֹר לִצְבוֹר צְבָרִים רַבִּים, (תרגום:) בְּלוּעָא דְחַמְרָא רְמֵיתְנוּן דְּגוֹרִין:

פסוק יט

אֶת הַמַּכְתֵּשׁ. גּוּמָּא שֶׁהַשֵּׁן יוֹשֶׁבֶת בָּהּ, עֲשׂוּיָה כְּעֵין מַכְתֶּשֶׁת:

עֵין הַקּוֹרֵא. מַעְיָן שֶׁבָּא עַל יְדֵי זַעֲקַת הַקּוֹרֵא אֶל ה':

פרק טז

פסוק ב
לַעַזָּתִים לֵאמֹר. לְאַנְשֵׁי עַזָּה נֶאֱמַר:
וַיִּתְחָרְשׁוּ. נֶהֱגוּ עַצְמָן בְּשִׁתִּיקָה:

פסוק ג
וַיִּסָּעֵם. וַיַּעֲקֵרֵם מִמְּקוֹמָם:

פסוק ז
יְתָרִים. חֲבָלִים דַּקִּים:

פסוק ט
וְלֹא נוֹדַע כֹּחוֹ. לֹא הוּצְרַךְ לְהִתְחַזֵּק בְּנַתְּקוֹ אוֹתָם:

פסוק יא
בַּעֲבוֹתִים. חֲבָלִים גַּסִּים:

פסוק יג
מַחְלְפוֹת. קְוָצוֹת, פלוני"ש בְּלַעַ"ז:
עִם הַמַּסָּכֶת. עֵץ שֶׁהַגַּרְדִּי מֵיסֵךְ בּוֹ אֶת הַשְּׁתִי, וְשֵׁם הָעֵץ אנשובל"א מַסֶּכֶת, אורטר"א בְּלַעַ"ז:

פסוק טז
וַתְּאַלְּצֵהוּ. דְּחָקַתּוּ, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן:

פסוק יח
וַתֵּרֶא דְּלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ. נִכְּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת:

פסוק יט
וַתְּקָרֵא לָאִישׁ. לִשְׁלוּחָן שֶׁל סְרָנִים:

פסוק כא
וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה. מְקוֹם תְּחִלַּת קִלְקוּלוֹ:
וַיְהִי טוֹחֵן. בָּרַחַיִם, מְלָאכָה כְּבֵדָה וְרַבּוֹתֵינוּ (סוטה י א) פֵּרְשׁוּ מַה שֶׁפֵּרְשׁוּ:

פסוק כה
בֵּין הָעַמּוּדִים. אֲשֶׁר הַבַּיִת נָכוֹן עֲלֵיהֶם:

פסוק כו
וַהֲמִישֵׁנִי. פאלפא"ר בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ (בראשית כז:יב): "אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי":

פסוק כח

זָכְרֵנִי נָא. זְכֹר עֶשְׂרִים שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל זֶה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם:

נָקֹם אַחַת מִשְׁתֵּי עֵינַי. וּשְׂכַר עַיִן הַשְּׁנִית הַנַּח לִי לָעוֹלָם הַבָּא, וְכָאן פְּרַע לִי שְׂכַר אַחַת מֵהֶן:

פסוק כט

וַיִּלָּפֵת. וַיֹּאחַז, אינברצ"א בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ (רות ג:ח): "וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת", נֶאֱחַז בִּזְרוֹעוֹת הָאִשָּׁה:

פרק יז

פסוק א

וַיְהִי אִישׁ מֵהַר אֶפְרָיִם. אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְתְּבוּ שִׁתֵּי פָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ בְּסוֹף הַסֵּפֶר, שֶׁל מִיכָה וְשֶׁל פִּלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה, בְּתְחִלַּת הַשּׁוֹפְטִים הָיָה, בִּימֵי עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יח:לא): "וַיָּשִׂימוּ לָהֶם אֶת פֶּסֶל מִיכָה וְגוֹ' כֹּל יְמֵי הֱיוֹת בֵּית אֱלֹהִים בְּשִׁילֹה", לְמַדְנוּ שֶׁכָּל יְמֵי שִׁילֹה הָיָה דְּמוּת שֶׁל מִיכָה, וּבְפִלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה נֶאֱמַר עַל יְבוּס שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם (שופטים יט:יב): "לֹא נָסוּר אֶל עִיר נָכְרִי", לְמַדְנוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא כָּבְשׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם:

פסוק ב

אֲשֶׁר לֻקַּח לָךְ. אֲשֶׁר נִגְנַב מִמֵּךְ, וְיֵשׁ לוֹ דוֹמֶה (שמואל א כא:ו): "כִּי אִשָּׁה עֲצוּרָה לָנוּ", עֲצוּרָה מִמֶּנּוּ:

וְאַתְּ אָלִית. קִלַּלְתְּ כָּל מִי שֶׁגְּנָבוֹ, וְגַם אָמַרְתְּ הַקְלָלָה בְּאָזְנָי:

הִנֵּה הַכֶּסֶף. אֲנִי מוֹדֶה לָךְ עָלָיו שֶׁהוּא בְּיָדִי שֶׁאֲנִי לְקַחְתִּיו:

פסוק ג

וַיָּשֶׁב אֶת אֶלֶף וּמֵאָה הַכֶּסֶף לְאִמּוֹ. אָמַר לְהַחֲזִירוֹ לָהּ, וּבַמָּקוֹם שֶׁהוּא שָׁם הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּתֵךְ:

הַקְדֵּשׁ הִקְדַּשְׁתִּי אֶת הַכֶּסֶף מִיָּדִי לִבְנִי. קִבַּלְתִּי עָלַי לְמָסְרוֹ מִיָּדִי לְיָדֵךְ לְשֵׁם דְּמוּת וּמַסֵּכָה, תְּנֵהוּ לִי עַתָּה וּמִיָּדִי אֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךְ יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָאִשָּׁה הַזֹּאת הִיא דְּלִילָה, לְפִי שֶׁכָּתוּב (לעיל טז:ה): "אֶלֶף וּמֵאָה כֶּסֶף", וְטָעוּת הוּא בְּיָדָם, שֶׁהַרְבֵּה שָׁנִים קֹדֶם מִיכָה לְשִׁמְשׁוֹן, אַךְ הַפָּרָשִׁיוֹת נִסְמְכוּ עַל הַכֶּסֶף הָרַע שֶׁשָּׁוֶה כָּאן וְכָאן, וְכֶסֶף שֶׁל פּוּרְעָנוּת הָיוּ שְׁנֵיהֶם:

פסוק ה

בֵּית אֱלֹהִים. בֵּית עֲבוֹדָה זָרָה, וְכֵן כָּל 'אֱלֹהִים' הָאֲמוּרִים בְּפָרָשָׁה זוֹ חוֹל, חוּץ מִזֶּה (שופטים יח:לא): "כָּל יְמֵי הֱיוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים בְּשִׁילֹה" (שבועות לה ב):

וַיְמַלֵּא אֶת יַד אַחַד. חָנְכוֹ לַעֲבוֹדַת הַדְּמוּת לִהְיוֹת כֹּהֵן לְפָנָיו, כָּל חִנּוּךְ דָּבָר שֶׁאָדָם נִכְנָס בּוֹ לְשֵׁם גְּדֻלָּה קָרוּי מִלּוּי יָדַיִם, רישוושטי"ר בְּלַעַ"ז; וּכְשֶׁנּוֹתְנִין פְּקִידוּת לְאָדָם, קוֹרִין לְמַתָּן רישוישטי"ר בְּלַעַ"ז:

פסוק ז

מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה. וְהוּא לֵוִי מִן הָאֵם וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (בבא בתרא קט ב): לְפִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה מְנַשֶּׁה שָׁבָא מִיהוּדָה, קְרָאוֹ מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה, וְהוּא לֵוִי בֶּן גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן (שופטים יח:ל): "וִיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשׁוֹם וְגוֹ'":

פסוק ח

לַעֲשׂוֹת דַּרְכּוֹ. דֶּרֶךְ הֲלִיכָתוֹ:

פסוק ט

בַּאֲשֶׁר אָמְצָא. פִּרְנָסָתִי לְהִשְׁתַּכֵּר:

פסוק י

לַיָּמִים. לְסוֹף שָׁנָה:

וְעֵרֶךְ בְּגָדִים. זוּג חֲלִיפַת בְּגָדִים שֶׁהֵם עֵרֶךְ וְסֵדֶר לְכָל בְּנֵי אָדָם כְּפִי הָרְאוּי לָהֶם לְשָׁנָה:

וְעֵרֶךְ בְּגָדִים. אפרליימנ"ט בְּלַעַ"ז:

וּמִחְיָתֶךָ. וּמְזוֹנוֹתֶיךָ:

וַיֵּלֶךְ הַלֵּוִי. אַחַר עֶצָתוֹ:

פרק יח

פסוק א

כִּי לֹא נָפְלָה לוֹ. יְרֻשָּׁה כְּפִי הָרְאוּי לָהֶם בְּאֶרֶץ מְכֻבָּשֶׁת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיהוֹשֻׁעַ (יהושע יט:מז): "וַיֵּצֵא גְּבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם", וְאַף מִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה וְזֶה בִּתְחִלַּת הַשּׁוֹפְטִים מִיָּד:

פסוק ג

מִי הֱבִיאֲךָ הֲלֹם. יֵשׁ כָּאן תְּמִיהוֹת הַרְבֵּה, (בבא בתרא קי:) לֹא מִזַּרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אַתָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמות ג:ה): "אַל תִּקְרַב הֲלֹם", (שם ד:יא): "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם", (שם ד:ב): "מַה זֶּה בְיָדֶךָ":

פסוק ה

שְׁאַל נָא בֵאלֹהִים. בַּתְּרָפִים שֶׁמְּדַבְּרִים עַל יְדֵי מְכַשְּׁפוֹת:

פסוק ו
נִכַּח ה' דַּרְכְּכֶם. נִכַּח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גְּלוּי, כִּי זֶה אֵין בּוֹ מַמָּשׁ:

פסוק ז
וְאֵין מַכְלִים דָּבָר. אֵין אֶחָד מֵהֶם צָרִיךְ לַחֲבֵרוֹ שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ רֵיקָם וְיַכְלִימֶנּוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הָעִנְיָן (פסוק י): "אֵין מַחְסוֹר כָּל דָּבָר", כָּךְ שָׁמַעְתִּי:
יוֹרֵשׁ עָצֶר. יוֹרְשִׁים מוּעָטִים, שֶׁאִם יַהַרְגוּ אֶת אֵלּוּ, אֵין עוֹד עוֹרְרִין נִלְחָמִים עִם הַמַּחֲזִיקִים בַּנַּחֲלָה:
וּרְחוֹקִים הֵמָּה. מֵעֶזְרַת צִידוֹנִים:
וְדָבָר אֵין לָהֶם עִם אָדָם. שׁוּם בְּרִית כְּרוּתָה שֶׁיָּבֹאוּ לְעֶזְרָתָם לְעֵת הַצָּרָךְ:

פסוק ח
מָה אַתֶּם. כְּלוֹמַר מָה אַתֶּם מְשִׁיבִים דָּבָר, מַה מְּצָאתֶם בַּמָּקוֹם שֶׁנָּפַל לָנוּ גּוֹרָלֵנוּ, מָה הָעָם, הֶחָזָק הוּא הָרָפֶה:

פסוק ט
וְאַתֶּם מַחְשִׁים. מִתְעַצְּלִים:

פסוק כא
וְאֶת הַכְּבוּדָה. מַשָּׂאוֹת, כָּל דָּבָר שֶׁהוּא כָּבֵד בַּהֲלִיכָתוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָרוּץ אִם יִרְדְּפוּ בְּנֵי הַמָּקוֹם אַחֲרֵיהֶם:
הַכְּבוּדָה. פיזנטו"מא בְּלַעַ"ז:

פסוק כג
וַיַּסֵּבּוּ פְּנֵיהֶם. בְּנֵי דָן אֶל הַקּוֹרְאִים אֲלֵיהֶם:

פסוק כד
וּמַה לִּי עוֹד. וּמַה נִּשְׁאַר לִי עוֹד:

פסוק כה
אֲנָשִׁים מָרֵי נָפֶשׁ. כַּעֲסָנִים שֶׁיֵּשׁ בְּסִיעָתֵנוּ:

פסוק כז
לַיִשׁ. שֵׁם הָעִיר, וּבְסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יט:מז) קוֹרֵא שְׁמָהּ 'לֶשֶׁם', עַל שֵׁם שֶׁמָּצְאוּ שָׁם אֶבֶן טוֹבָה שֶׁשְּׁמָהּ 'לֶשֶׁם', וְהִיא הָיְתָה עַל הַחֹשֶׁן לְשֵׁבֶט דָּן, שְׁמוֹ כָּתוּב עַל 'לֶשֶׁם', וְיָדְעוּ שֶׁבֶּאֱמֶת הִיא נַחֲלָתָם:

פסוק ל
בֶּן מְנַשֶּׁה. מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כָּתוּב נוּ"ן לְשַׁנּוֹת אֶת הַשֵּׁם, וְנִכְתַּב תְּלוּיָה לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה מְנַשֶּׁה אֶלָּא מֹשֶׁה:
עַד יוֹם גְּלוֹת הָאָרֶץ. בִּימֵי סַנְחֵרִיב בְּגָלוּת רִאשׁוֹנָה:

פרק יט

פסוק ב
וַתִּזְנֶה עָלָיו פִּילַגְשׁוֹ. זָנְתָה מִבֵּיתוֹ אֶל הַחוּץ כָּל לְשׁוֹן זְנוּת אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן "יוֹצֵאת" (תרגום אונקלוס בראשית לד:לא): נַפְקַת בָּרָא, יוֹצֵאת מִבַּעְלָהּ לֶאֱהוֹב אֶת אֲחֵרִים:

פסוק ו
הוֹאֶל נָא וְלִין. הַלַּיְלָה:

פסוק ט
רָפָה. הַשֶּׁמֶשׁ מִגְּבוּרָתוֹ וְנָטָה לַעֲרוֹב:
הִנֵּה חֲנוֹת הַיּוֹם. עֵת שֶׁכָּל הוֹלְכֵי דְּרָכִים נוֹטִים לְחָנוֹת בַּבַּיִת:

פסוק יב
עַד גִּבְעָה. גִּבְעַת בִּנְיָמִן:

פסוק יג
וְלַנּוּ. כְּמוֹ וְלַנְנוּ, דַּגְשׁוּת הַנּוּ"ן בִּמְקוֹם נוּ"ן שְׁנִיָּה:

פסוק יח
וְאֶת בֵּית ה'. לְשִׁילֹה אֲנִי הוֹלֵךְ:

פסוק כא
וַיָּבָל לַחֲמוֹרִים. וַיִּתֵּן יְבוּל לַחֲמוֹרִים, 'וַיָּבָל' אפרוונד"ר בְּלַעַ"ז:

פסוק כב
וְנֵדָעֵנּוּ. מִשְׁכַּב זָכוּר:

פסוק כח
וְאֵין עוֹנֶה. כִּי מֵתָה:

פרק כ

פסוק ב
פִּנּוֹת כָּל הָעָם. (תרגום:) רֵישֵׁי כָּל עַמָּא:

פסוק ה
דִּמּוּ לַהֲרֹג. כִּוְּונוּ לַהֲרֹג, אנישמינט"ו בְּלַעַ"ז:

פסוק י
לַעֲשׂוֹת לְבוּאָם. לְבִיאָתָם זוֹ לְגִבְעַת בִּנְיָמִין 'כְּכָל הַנִּבָלָה' וְגוֹ':

פסוק יא
חֲבֵרִים. שָׁוִים בְּעֵצָה אַחַת:

פסוק יב
בְּכָל שִׁבְטֵי בִנְיָמִן. עֲשָׂרָה שְׁבָטִים נֶחְשְׁבוּ עֲשָׂרָה מִשְׁפְּחוֹתָיו, שֶׁיִּהְיוּ מֵרֻחָל שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים:

פסוק טז
אִטֵּר יַד יְמִינוֹ. גְּמוּדֵי יַד יְמִינָם, לֹא הָיוּ שׁוֹלְטִים בָּהּ כְּאִלּוּ הָיְתָה אֲטוּמָה, כְּמוֹ (תהלים סט:טז): "אַל תֶּאְטַר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ":
כָּל זֶה. שְׁבַע מֵאוֹת אִישׁ הַלָּלוּ:
אֶל הַשַּׂעֲרָה. לְחוּט הַשַּׂעְר:
וְלֹא יַחֲטָא. לֹא יִשְׁגֶּה:

פסוק יח
יְהוּדָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל לֹא בָּחֲנוּ לִשְׁאוֹל אִם לְנַצֵּחַ אִם לְיַנָּצֵחַ, וּבָאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּחֲנוּ, אָמַר (פסוק כח): "עֲלוּ כִּי מָחָר אֶתְּנֶנּוּ בְיָדֶךָ", הִשְׁכִּימוּ וְהִשְׁלִימוּ דִּבְרֵיהֶם:

פסוק כא
וַיַּשְׁחִיתוּ. נֶעֱנְשׁוּ עַל שֶׁלֹּא קִנְאוּ כְּמוֹ כֵן בְּמַעֲשֶׂה דְּמוּת מִיכָה שֶׁהָיָה כָּבָר:

פסוק לג
בְּבַעַל תָּמָר. בְּמֵישַׁר יְרִיחוֹ:
מֵגִיחַ. נִמְשָׁךְ, כְּמוֹ (איוב מ:כג): "יַגִּיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ"; (תהלים כב:י): "גֹּחִי מִבֶּטֶן":
מִמַּעֲרֵה גָּבַע. מִמָּקוֹם צַר, עֶרְוָתָהּ וְגִלּוּיָהּ שֶׁל גִּבְעַת בִּנְיָמִין, מָקוֹם תּוֹרְפָה שֶׁלָּהּ שֶׁהִיא נוֹחָה לִיכָּבֵשׁ מִשָּׁם, כְּמוֹ (בראשית מב:ט): "לִרְאוֹת אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם":

פסוק לו
וַיִּתְּנוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, מָקוֹם לְבִנְיָמִן לִבְרֹחַ אֶל הַגִּבְעָה, כִּי סָמְכוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָאוֹרֵב שֶׁיֵּצְאוּ לִקְרָאתָם:

פסוק לז
וַיִּמְשֹׁךְ הָאוֹרֵב. מָשַׁךְ בַּשּׁוֹפָר; דָּבָר אַחֵר: מָשַׁךְ בַּשּׁוֹפָר הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ, אֶל הָעִיר:

פסוק לח

וְהַמּוֹעֵד הָיָה. מְתֻחְלָה הָיָה אוֹת בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין הָאוֹרֵב, לִהְיוֹת הָאוֹרֵב מַרְבֶּה לְהַעֲלוֹת עָשָׁן הָעִיר, וְיָבִינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לְכַד הָאוֹרֵב אֶת הַגִּבְעָה:

מַשְׂאַת הֶעָשָׁן. גֹּבַהּ הֶעָשָׁן:

פסוק לט

וַיַּהֲפֹךְ אִישׁ יִשְׂרָאֵל. עַכְשָׁיו חוֹזֵר לְתְחִלַּת הַדְּבָרִים וְשׁוֹנֶה וּמְפָרֵשׁ, עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה (פסוק לה), כֵּיצַד נָפְלוּ וְהֵיכָן נָפְלוּ:

פסוק מב

וַאֲשֶׁר מֵהֶעָרִים. הָאוֹרֵב שֶׁנִּכְנַס בָּעִיר, מַשְׁחִיתִים אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַשֵּׁבֶט, בְּתוֹךְ הָעִיר:

פסוק מג

כִּתְּרוּ אֶת בִּנְיָמִן. הִקִּיפוּ אֶת בִּנְיָמִן כְּכֶתֶר הַמַּקִּיף אֶת הָרֹאשׁ, וְכֵן (תהלים כב:יג): "אֲבִירֵי בָשָׁן כִּתְּרוּנִי", וְכֵן (חבקוק א:ד): "כִּי רָשָׁע מַכְתִּיר אֶת הַצַּדִּיק", וְכֵן גַּם בִּלְשׁוֹן עֲטָרָה נִקְרֵאת הַקְּפָה (שמואל א כג:כו): "וְשָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו עֹטְרִים אֶל דָּוִד וְאֶל אֲנָשָׁיו לְתָפְשָׂם":

הִרְדִיפֻהוּ. קוֹרְאִים אַחֲרָיו רְדִיפָה, צוֹעֲקִים זֶה לָזֶה לִרְדֹּף:

מְנוּחָה הִדְרִיכֻהוּ. אֵצֶל הֶעָרִים שֶׁהֵם נוֹחִים בָּהֶם, שָׁם הִדְבִּיקוּהוּ:

הִדְרִיכֻהוּ. הִשִּׂיגוּהוּ, וְיֵשׁ דֶּגְמָתוֹ בִּלְשׁוֹן גְּמָרָא (כתובות ס ב): רְהַט בַּתְרֵיהּ פַּרְסָא בְּחָלְא וְלֹא אַדְרֻכֵיהּ:

עַד נֹכַח הַגִּבְעָה. מִמִּזְרָחָהּ שֶׁל גִּבְעָה:

פסוק מד

וַיִּפְּלוּ מִבִּנְיָמִן שְׁמוֹנָה עָשָׂר אֶלֶף. בַּשָּׂדֶה בְּתוֹךְ הַמִּלְחָמָה:

פסוק מה

וַיְעֹלְלֻהוּ. הֶרִיגָה אַחַר הֶרִיגָה, כְּעוֹלְלוֹת שֶׁאַחַר הַבָּצִיר:

חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ. הֲרֵי עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אֶלֶף:

עַד גִּדְעֹם. שֵׁם מָקוֹם:

וַיַּכּוּ מֵמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אִישׁ. הֲרֵי עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף הָאָמוּר לְמַעְלָה (פסוק לה), וְהַמֵּאָה הַכְּתוּבִים לְמַעְלָה (שם), לֹא פֵּרַשׁ הֵיכָן נָפְלוּ:

פסוק מח

שָׁבוּ אֶל בְּנֵי בִנְיָמִן. בְּכָל הֶעָרִים:

מֵעִיר מְתֹם. הַתָּמוּ כָּל יוֹשְׁבֵי הֶעָרִים:

וְעַד בְּהֵמָה. וַאֲנָשִׁים בִּכְלַל 'מְתוֹם' הָיוּ, שֶׁמִּתּוֹם' לְשׁוֹן כְּלִיָּה הוּא וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ עַל אֶלֶף הֵיכָן הֵם, שֶׁהֲרֵי עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף הִתְפַּקְּדוּ מִן הֶעָרִים, וּמִן הַגִּבְעָה שֵׁשׁ מֵאוֹת, וְכָאן מָנָה בַּנּוֹפְלִים עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וּמֵאָה אִישׁ, וְשֵׁשׁ מֵאוֹת נִמְלְטוּ אֶל סֶלַע הָרִמּוֹן, וְהָאֶלֶף בָּרְחוּ אֶל הֶעָרִים וְנָפְלוּ לְמַחֲרֶת כְּשֶׁשָּׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל עָרֵי בִנְיָמִן לְהַחֲרִים הַנָּשִׁים וְהַטַּף:

פרק כא

פסוק ג
לְהִפָּקֵד. לְהִגָּרַע:

פסוק ו
וַיִּנָּחֲמוּ. שָׁבוּ לַחֲשֹׁב עֲלֵיהֶם מַחְשֶׁבֶת פְּלֵיטָה:

פסוק יב
אַרְבַּע מֵאוֹת. נַעֲרָה בְתוּלָה הוֹשִׁיבוּם עַל פִּי חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, בְּעוּלָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, בְּתוּלָה אֵין רֵיחָהּ נוֹדֵף:

פסוק יד
וְלֹא מָצְאוּ לָהֶם. לֹא סִפְּקוּ לָהֶם:

פסוק יז
יְרֻשַּׁת פְּלֵיטָה. נַחֲלַת הַשֵּׁבֶט נִשְׁאֶרֶת רֵיקָנִית, הָבוּ עֵצָה שֶׁיּוֹלִידוּ בָּנִים וְיַחֲזִיקוּ בְּנַחֲלָתָם הַפְּלֵיטָה הַנִּשְׁאֶרֶת, וְלֹא יִמָּחֶה שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל:

פסוק יט
מִזְרָחָה הַשֶּׁמֶשׁ לַמְסִלָּה. בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל מְסִלָּה, שִׁילֹה בִּצְפוֹנָהּ שֶׁל בֵּית אֵל וּבִדְרוֹמָהּ שֶׁל לְבוֹנָה, וּבְמִזְרָחָהּ שֶׁל מְסִלָּה הָעוֹלָה מִבֵּית אֵל שְׁכֶמָה:

פסוק כב
לָרִיב אֲלֵינוּ. לְלֶכֶת אֲלֵינוּ בַּמִּלְחָמָה:

וְאָמַרְנוּ אֲלֵיהֶם חָנּוּנוּ אוֹתָם. רַחֲמָנוּ עֲלֵיהֶם כִּי אֵינָם יוֹדְעִים מַה לַּעֲשׂוֹת, 'כִּי לֹא לָקַחְנוּ אִישׁ אִשְׁתּוֹ בַּמִּלְחָמָה' שֶׁל יָבֵשׁ גִּלְעָד אֶלָּא לְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ מֵהֶם, וְאִם עַל הַשְּׁבוּעָה אַתֶּם מַקְפִּידִים, לֹא עָוֹן לָכֶם בַּדָּבָר 'כִּי לֹא אַתֶּם נְתַתֶּם לָהֶם' אֶת בְּנוֹתֵיכֶם שֶׁתְּהֵא לָכֶם אַשְׁמָה בַּדָּבָר וְשָׁלוֹם לָכֶם אַל תִּירָאוּ: